

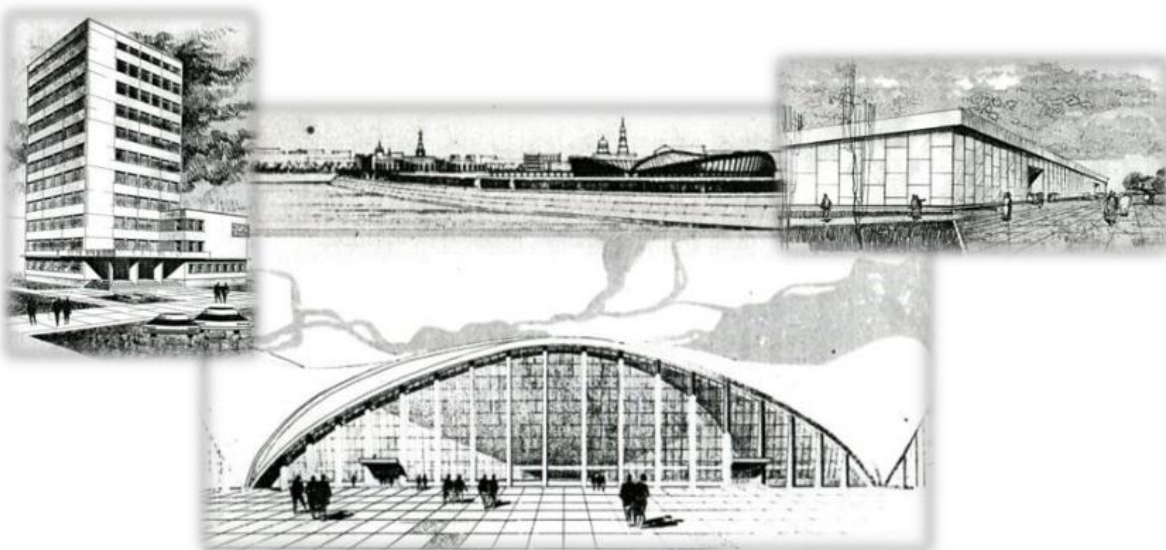

ІГОР МИКОЛАЙОВИЧ ЛАВРЕНТЬЄВ – АРХІТЕКТОР, КРАЄЗНАВЕЦЬ

(до 85-річчя з дня народження)

Біобібліографічний покажчик

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Харківський національний університет
міського господарства імені О. М. Бекетова

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ
Харківська державна наукова бібліотека імені В. Г. Короленка

Краєзнавці Слобожанщини

Ігор Миколайович Лаврентьєв – архітектор, краєзнавець
(до 85-річчя з дня народження)

Біобібліографічний покажчик

Харків
2015

УДК [016:929 + 72](477.54)(01)
ББК 91.9:3 + 85.11(4УКР-4ХАР)д.я1
Л13

Укладач
О. М. Дмитрієва

Наукові редактори:
О. С. Соловйова, кандидат мистецтвознавства
М. М. Красиков, кандидат філол. наук
Н. П. Тріпутіна

Л13 **Ігор Миколайович Лаврентьєв – архітектор, краєзнавець** : (до 85-річчя від дня народження) : біобібліогр. покажч. / Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова, Харків. держ. наук. б-ка ім. В. Г. Короленка ; [уклад. О. М. Дмитрієва ; наук. ред.: О. С. Соловйова, М. М. Красиков, Н. П. Тріпутіна]. – Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2015. – 66 с. – (Краєзнавці Слобожанщини).

У покажчику відображені матеріали про життя і творчий доробок відомого харківського архітектора Ігоря Миколайовича Лаврентьєва. Видання містить бібліографічні описи книг і статей, що вийшли друком у 1976–2014 рр. Призначене архітекторам та історикам, а також усім, хто цікавиться містобудуванням та архітектурою Харкова.

УДК [016:929 + 72](477.54)(01)
ББК 91.9:3 + 85.11(4УКР-4ХАР)д.я1

Зміст

Передмова

Видання продовжує серію біобібліографічних покажчиків «Краєзнавці Слобожанщини» і підготовлене до 85-річчя архітектора Ігоря Миколайовича Лаврентьєва.

Давні творчі зв'язки єднають І. М. Лаврентьєва з освітніми та культурними закладами Харкова. Тривалий час він співпрацював з Харківським національним університетом міського господарства імені О. М. Бекетова (ХНУМГ ім. О. М. Бекетова) – консультував студентів і викладачів, очолював Державну екзаменаційну комісію з випуску архітекторів-містобудівників, був науковим редактором деяких видань, автором публікацій про видатних вчених закладу. Виступи І. М. Лаврентьєва, присвячені містобудуванню та архітектурі Харкова, зокрема на краєзнавчих читаннях у Харківській державній науковій бібліотеці імені В. Г. Короленка (ХДНБ ім. В. Г. Короленка), завжди збирають велику аудиторію і викликають чималий інтерес і вдячність слухачів. Ці обставини послужили для ХНУМГ ім. О. М. Бекетова та ХДНБ ім. В. Г. Короленка поштовхом до спільної підготовки пропонованого видання.

До покажчика увійшли відомості про друковані праці І. М. Лаврентьєва, публікації про його життя та творчий доробок, внесок у містобудівний розвиток Харкова. Видання містить бібліографічні описи книг і статей, що вийшли друком у 1976 – 2014 рр., науково-допоміжний апарат (вступні статті, основні дати життя та діяльності архітектора, іменний та предметний покажчики), додатки (автобіографія, список основних проектних робіт, фото, графічні твори). Бібліографічний опис документів здійснено згідно з ДСТУ ГОСТ 7.1:2006 «Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання». До більшості бібліографічних описів додано розширені анотації, уривки з публікацій. Застосовано систему посилань. Документи, не перевірені de visu, позначені астериском (*). Матеріал у розділах розташовано за хронологією, у розділі «1.5 Архітектори, художники» – за алфавітом персон. Пошук матеріалів закінчено у вересні 2015 р.

Посібник адресований архітекторам, містобудівникам, історикам, краєзнавцям, а також усім, кого цікавить минуле Харкова.

Відгуки, зауваження та доповнення просимо надсилати за адресою:
61003 Харків, пров. Короленка, 18. Харківська державна наукова бібліотека ім. В. Г. Короленка, відділ «Україніка» ім. Т. Г. Шевченка,
або на електронну пошту: ukr.hdnb@yandex.ua.

Зодчий і місто

Після важких мандрів дорогами війни у березні 1944 року 13-річний Ігор Лаврентьєв став мешканцем Харкова. Перші кроки по вулицях розтрощеного міста болюче вражали серце підлітка. Не таким бачив його хлопчик під час гостювання у харківських родичів у передвоєнні роки... Мізерні порції шкільних сніданків, крижана холоднеча квартир, порятунок у вигляді городніх ділянок серед просторів Павлового Поля... Свій перший внесок в архітектурний розвиток Харкова юнак зробив, розбираючи разом із однокласниками руїни Пасажу та Гостинного двору на Університетській гірці.

Серед низки обдарувань Ігоря Миколайовича саме спадковий талант образотворця-художника й архітектора зіграв визначальну роль у виборі професії. Наполегливе вивчення теоретичних основ зодчества та участь у відбудові архітектурних об'єктів міста під час виробничої практики, безпосереднє спілкування з зірками архітектурної спільноти Харкова в інститутських аудиторіях лягали в основу подальшого фахового зростання студента Лаврентьєва. Блискуче закінчення 1955-го року архітектурного факультету Харківського інженерно-будівельного інституту та отримання диплому з відзнакою знаменували входження до когорти провідних будівничих епохи «голубих міст» нового потужного бійця. Об'єктом більшості його творчих осяянь та ретельних розрахунків, пристрасної любові та напруженої праці став наш слобожанський велетень – Харків. Шістдесят років, відданих Ігорем Миколайовичем складанню та реалізації проектів окремих будівель та цілих мікрорайонів у складі «Харківпроекту», подарували нашому місту оновлену колонаду в парку Горького, зручне приміщення критого Кінного ринку, просторий комплекс нового центрального поштамту на вул. Кірова, одні з перших харківських хмарочосів – будинки Центру науково-технічної інформації на початку проспекту Гагаріна та Центру технічного обслуговування ЕОМ на вул. Котлова тощо. Витончена стриманість стилістики церкви Первоверховних апостолів Петра та Павла біля входу до 13-го цвинтаря у північній частині Пушкінської вулиці слугує справжнім взірцем сучасної сакральної архітектури. Ошатність та комфорт Клочківської вулиці (351 та 421 мікрорайони), затишок Соснової Гірки (мікрорайон 311), майстерне використання хвилястого рельєфу для надання привабливості спальним 531–533 мікрорайонам Салтівки, сонячний обшир 761-го мікрорайону Роганського масиву, де уперше в Харкові була реалізована забудова шумозахисними житловими будинками вздовж Московського проспекту, сприяли формуванню новітнього обличчя нашого міста.

Системне входження зодчого у містобудівну тематику відбулося вже у 1963 році під час роботи над проектом Детального планування центральної частини м. Харкова. Однак найбільш масштабним містобудівним проектом, до створення якого у складі авторського колективу активно долучився Ігор Миколайович, стала розробка у 1986 році Генерального плану Харкова та Концепції розвитку міста до 2015 р.

Люблячими очима вдивляючись в архітектурні доробки майстрів минулого, Ігор Миколайович при внесенні змін у міські краєвиди суворо дотримується

принципу «Не нашкодь!». Цією формулою він користувався і при створенні архітектурної композиції центру Харкова. Пильний інтерес до архітектурної та містобудівельної спадщини втілився у чималу кількість краєзнавчих дописів з проблем історії архітектури, охорони пам'ятників, з життя та творчості видатних зодчих Харкова. Місцеві та центральні ЗМІ – газети «Красное знамя», «Соціалістична Харківщина», «Строительная газета», «Вечірній Харків», «Слобода», журнали «Перспективи», «Строительство и архитектура», «СтройПрайс», «АСС» залюбки надають свої сторінки для оприлюднення публіцистичних та науково-популярних дописів Ігоря Миколайовича. Щасливе поєднання гострої думки й блискучого літературного стилю забезпечує незмінний успіх у спілкуванні автора з читачем. Протягом багатьох років Ігор Миколайович є активним учасником краєзнавчих форумів «Слобожанські читання» та збірників статей «Культурна спадщина Слобожанщини», його публічні лекції зазвичай збирають повні зали зацікавлених слухачів. Плідним стало його співавторство у створенні низки фундаментальних історико-архітектурних видань. Справжнім бестселером уже понад десять років залишається книга «Харьков вчера, сегодня, завтра», за участь у роботі над якою І. М. Лаврентьєв був нагороджений дипломом лауреата творчої премії 2002 р. Харківського міськвиконкому. Великий резонанс викликала також книга «Архитекторы Харькова», яку відкриває вступна стаття І. М. Лаврентьєва «350 років харківської архітектури».

З пристрасною любов'ю ставлячись до своєї праці, Ігор Миколайович заряджає цією любов'ю своїх підлеглих з «Харківпроекту», земляків і гостей міста, щедро наділяє нею тих, кому буде довірено продовжувати справу творення майбутніх міст, – студентів Харківського національного університету міського господарства ім. О. М. Бекетова, Харківського національного університету будівництва та архітектури, Харківської державної академії дизайну та мистецтв, Харківського коледжу будівництва, архітектури та дизайну. З 1984 р. він брав участь у роботі Державних екзаменаційних комісій цих поважних навчальних закладів.

Фахівець вищого ґатунку, Ігор Миколайович користується незаперечним авторитетом серед колег та культурної громадськості міста. За його плечима багаторічне членство у Містобудівній раді м. Харкова, багатогранна робота на посаді відповідального секретаря Правління Харківського відділення Національної спілки архітекторів України. З особливою теплотою згадує митець свою участь упродовж 1970 – 1980-х років у роботі Топонімічної комісії Харківського міськвиконкому.

Під зоряним небом простягла просторі вулиці й площі перлина Слобожанщини – наш рідний Харків. І сотнями вогників мерехтять у вечірній імлі будівлі, зведені натхненною працею архітектора Ігоря Миколайовича Лаврентьєва. Побажаємо ж довгого мирного віку і тим затишним спорудам, і їх авторові.

Н. П. Тріпутіна,
завідувачка сектору наукової бібліотеки Харківського національного університету міського господарства імені О. М. Бекетова, лауреат творчої премії Харківського міськвиконкому в галузі краєзнавства імені Д. І. Багалія.

Слово про колегу та учителя

1975 рік. Мене, учорашню випускницю вишу, націлену перетворювати увесь світ за законами краси і … розчавлену першим дорослим проектом – проектом вентиляційної решітки – здивувала людина, яка мала теплий, привітний, якийсь батьківський погляд. Це був Ігор Миколайович Лаврентьєв – головний спеціаліст з архітектури технічного відділу найпрестижнішого у місті Харкові інституту «Харківпроект», куди я, як краща студентка, була розподілена.

Вражало, що з усіма проектантами Ігор Миколайович розмовляв якимось особливо інтелігентним тоном – чи був ти досвідченим керівником архітектурної майстерні, чи амбіційним молодим архітектором-початківцем. Ігор Миколайович щедро надавав кредит довіри – благословляв підтримкою й увагою, незважаючи на свою високу посадут. Він вірив у, здавалось, абсолютний талант кожного архітектора, з яким мав справу. Як головний архітектор проектного інституту він вбачав добре зерно у кожному рішенні. А якщо цього зерна було важко дошукатися, він тактовно і благородно спрямовував автора, не нав'язуючи, а пропонуючи «спільне» рішення.

Цей дивовижний педагогічний дар – навчати непомітно й елегантно, надихаючи і мотивуючи – Ігор Миколайович втілював і на посаді голови Державної екзаменаційної комісії з випуску архітекторів-містобудівників Харківської національної академії міського господарства, куди ми його не могли не запросити протягом 2000 – 2008 років. Та навіть у такі, одноразові для студента, зустрічі Ігореві Миколайовичу вдавалось привносити ноту істинної значущості як самої роботи випускника, так і особистості автора. Ігор Миколайович мав особливий хист ніби ставити знак якості на кожному дипломному проекті. І було очевидно, наскільки окрилює майбутню «зірку архітектури» точка зору І. М. Лаврентьєва про випускну роботу.

Десятки наших випускників роками проходили бойове хрещення на місцях першого працевлаштування у І. М. Лаврентьєва – у Державному інституті з планування і забудови міста Харкова. То було честю і визнанням праці нашої кафедри – кафедри архітектурного моніторингу міського середовища.

Досвідчений фахівець, харизматичний керівник, що володіє усіма «больовими точками» містобудівного розвитку Харкова і є невтомним борцем за грамотне архітектурне сучасне і майбутнє нашого міста, професійний знавець його минулого, Ігор Миколайович завжди знаходив час і сили говорити про це і на публічних заходах, і в засобах масової інформації, і в авторських виданнях. Він воював без бійки, аристократично і переконливо. Так було і на громадських слуханнях з чергового проектного рішення, і на засіданнях державних структур місцевої влади.

Роки не згасили вогню душі цього Лицаря Архітектури. Майстру боляче від бездарних прибудов-«новодєлов» у прекрасній історичній частині нашого славетного міста, від низькокваліфікованих новобудов масового житла, від недбалих студентів, від архітекторів-халтурників. Висока професійна вимогли-

вість І. М. Лаврентьєва дивним чином гармоніює з його повагою до справжніх спеціалістів.

Веселий, життєрадісний, з прекрасним почуттям гумору, завжди сучасний Ігор Миколайович не збудував собі і дітям своїм палацу, не купив яхту і мерседес, не «вибив» особливих пільг. Завжди відкритий, готовий у будь-яку мить слугувати «користі-міцності-красі», незалежно від погоди і самопочуття.

Людина старого гарту, яка прожила довге життя, яка поважає людський талант, яка схиляє голову перед красою Світу, Ігор Миколайович залишається привітним і відкритим, як усі істинно талановиті, з чистим сумлінням люди. І можна лише пишатися тим, що ми живемо в одному місті з архітектором Ігорем Миколайовичем Лаврентьєвим.

О. С. Соловйова,
кандидат мистецтвознавства, член Національної спілки архітекторів України та Національної спілки журналістів України, завідуюча кафедрою архітектурного моніторингу міського середовища (2008–2013 рр.), доцент кафедри містобудування Харківського національного університету міського господарства імені О. М. Бекетова.

Игорь Лаврентьев – историк харьковской архитектуры

Об истории харьковской архитектуры сегодня не пишет разве что ленивый. Но, как водится, подлинных знатоков ее – единицы. Игорь Лаврентьев – один из них. Когда речь заходит об архитектурном прошлом Харькова, имя его вспоминается вторым после имени А. Ю. Лейбфрейда, и это справедливо.

Игорь Николаевич был учеником Александра Юрьевича, а потом его сотрудником и соавтором известных книг «Харьков вчера, сегодня, завтра» и «Харьков: Архитектура, памятники, новостройки», переиздававшихся дважды. Думаю, именно Лейбфрейд, во второй половине жизни увлекшийся историей харьковской архитектуры, «заразил» этой любовью (я бы даже сказал «страстью») и своего младшего коллегу.

Есть шутка: если архитектура – застывшая музыка, то архитектор – застывший музыкант. Увы, отнюдь не «бетховенской глухотой» страдают многие современные архитекторы, совершенно разучившиеся «слушать музыку» старинной архитектуры и «застывшие» в гнетущем утилитаризме, не предполагающем даже элементарного такта по отношению к труду предшественников – творениям незаурядных зодчих.

Архитектуроведческие очерки И. Лаврентьева преимущественно научно-популярные, потому что он понимает: архитектура касается всех. Есть люди, которые не читают стихотворений или не ходят в театр, но нет людей, которые не соприкасаются с архитектурой. Во-первых, они живут и работают в архитектурных сооружениях (испытывая при этом удовольствие или неудовольствие), во-вторых, городские или сельские здания составляют основу пейзажа, который постоянно находится перед глазами. Ни один гений человеческой

мысли (Шекспир, Пушкин, Гете, Ницше, Микеланджело…) так не воздействует на сознание (и подсознание!) человека, как архитектор – главный создатель окружающей среды, второй природы. Хмурая, агрессивная, подавляющая архитектура ничего, кроме дисгармонии в душе, вызвать не может, и наоборот – соразмерная человеку благородная архитектура вызывает возвышенные мысли, чувства, поступки. Сознавая это, Игорь Лаврентьев не просто рассказывает историю застройки харьковских улиц, он словно завораживает нас красотой этого города, созданного не просто профессионалами высокого уровня, но гуманными людьми, мечтавшими жить в гуманном обществе.

Почти во всех очерках Лаврентьева присутствует более или менее явное «личностное начало». Это не от нескромности, не от желания акцентировать внимание на своем «Я». Просто Игорь Николаевич за более чем полувековую творческую деятельность был свидетелем и участником многих архитектурных событий, и для него городские здания – не каменные истуканы, а словно члены семьи.

Особенно тепло написаны «Воспоминания о Старом Мерчике и его будущем». В 1956 году трое студентов Харьковского инженерно-строительного института посетили эту старинную усадьбу и, придя в восторг от сохранившихся господского комплекса, беседки, системы прудов, роскошного зеленого каскада, выполнили обмерочные чертежи здания, сделали фотографии и записали воспоминания старожилов. «И вот, – пишет автор, – не прошло и 50 лет, как я снова вхожу в остатки ворот усадьбы. Все попытки «вернуться в молодость» драматичны: все разорено, уцелевшее сильно обветшало, все, по-прежнему, прекрасно! Буйная зелень как бы спешит укрыть своим пронизанным солнцем пологом горькие руины былого величия…» Но Лаврентьев не был бы Лаврентьевым, если бы ограничился горькими сетованиями да лирическими размышлениями. Он предлагает ***программу спасения*** Старого Мерчика, и не только в плане реставрации зданий, но и – главное – их рационального, адекватного использования. Кто бы только его услышал?!

Еще одна особенность очерков Лаврентьева – передающееся читателю чувство благодарности старым зодчим (А. Н. Бекетову, Ю. С. Цауне, Б. Г. Михаловскому…), а также учителям и коллегам (в первую очередь, А. Ю. Лейбфрейду, которому посвящены отдельные воспоминания) за ту красоту, которую они привнесли в наш город, а значит и в наши души.

Скажем же и мы СПАСИБО Игорю Николаевичу за то, что он, подымая пласты нашего архитектурного прошлого, созидая архитектурное настоящее Харькова, создает предпосылки для будущего, в котором не останется Иванов, родства не помнящих.

М. М. Красиков,

кандидат филологических наук, почетный член Всеукраинского союза краеведов, директор Харьковского отделения Украинского этнологического центра Института искусствознания, фольклористики и этнологии имени М. Т. Рыльского Национальной академии наук Украины

Основні дати життя та діяльності І. М. Лаврентьєва

1930, 2 грудня	Народився у м. Ростові-на-Дону (Росія)
1941–1944	Перебував у евакуації (Росія, Узбекистан, Україна)
1944, березень	Приїхав до м. Харкова
1949–1955	Навчання в Харківському інженерно-будівельному інституті (нині Харківський національний університет будівництва та архітектури), диплом з відзнакою
1955–2015	Робота в інституті «Харківпроект»
1956	Взяв участь у виставці творчих робіт молодих архітекторів України (м. Київ), почесна грамота
1957	Призначений на посаду старшого архітектора
1962	Призначений на посаду головного архітектора проектів
1966	Прийнятий до Спілки архітекторів України
1967	Призначений на посаду начальника групи
1968	Обраний членом Правління Харківського відділення Спілки архітекторів України
	Отримав Грамоту виконкому Харківської міської ради депутатів трудящих за хорошу роботу з будівництва Кінного критого ринку в м. Харкові
1969	Призначений на посаду керівника архітектурної майстерні
1970	Взяв участь у роботі V з'їзду Спілки архітекторів УРСР (м. Київ)
1970–2000-і рр.	Член Архітектурно-містобудівної ради м. Харкова
1972	Призначений на посаду начальника технічного відділу
1975	Взяв участь у роботі IX Пленуму Правління Спілки архітекторів СРСР (м. Москва)
	Взяв участь у роботі IX Міжнародного конгресу з дизайну та художнього конструювання (м. Москва)
	Брав участь у роботі VI з'їзду Спілки архітекторів УРСР (м. Київ)
1976	Почав друкуватися у засобах масової інформації з питань містобудування та історії архітектури Харкова
1980	Взяв участь у роботі VII з'їзду Спілки архітекторів УРСР (м. Київ)
1981	Брав участь у роботі VII з'їзду Спілки архітекторів СРСР (м. Москва)
1984	Отримав І премію (у складі авторського колективу) в конкурсі на розробку архітектурно-планувального та об'ємно-просторового рішення забудови вул. Клочківської від пл. Пролетарської до окружної дороги
1984–2015рр.	Голова та член Державних екзаменаційних комісій Харківського художньо-промислового інституту (нині Харківська державна академія дизайну та мистецтв), Харківського інженерно-будівельного інституту (нині Харківський національ-

ний університет будівництва та архітектури), Харківського інституту інженерів комунального будівництва (нині Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова), Харківського будівельного технікуму (нині Харківський коледж будівництва, архітектури та дизайну)

1985 Взяв участь у роботі VIII з'їзду Спілки архітекторів УРСР (м. Київ)

1987 Взяв участь у роботі VIII з'їзду Спілки архітекторів СРСР (м. Москва)

Нагороджений Почесною грамотою виконкому Харківської обласної ради народних депутатів за активну участь, сумлінне ставлення та якісне виконання документації при розробці Генерального плану м. Харкова до 2005 р.

1990 Взяв участь у роботі IX з'їзду Спілки архітекторів УРСР (м. Київ)

1995 Призначений на посаду головного архітектор технічного відділу

2002 Нагороджений творчою премією Харківського міськвиконкому в галузі архітектури за вагомий внесок у створення книги «Харьков вчера, сегодня, завтра»

2003 Призначений на посаду головного архітектора інституту

2005 Нагороджений Почесною грамотою Харківської облдержадміністрації за особливий внесок у розвиток містобудівної сфери Харківської області, високу професійну майстерність, багаторічну сумлінну працю

Заохочений Грамотою управління культури Харківської облдержадміністрації за статті з проблем архітектури, охорони пам'яток, пам'яті видатних архітекторів у науково-популярній збірці «Культурна спадщина Слобожанщини»

2009 Отримав Грамоту Центрального державного науково-технічного архіву України за сумлінне ставлення до виконання своїх обов'язків зі збереження документів Національного архівного фонду

2010 Заохочений Грамотою Національної спілки архітекторів України за багаторічну плідну творчу діяльність у галузі архітектури, вагомий особистий внесок у розвиток архітектури Харківщини, активну громадську роботу у складі правління Харківської організації НСАУ

2012 Отримав Почесну грамоту Харківської обласної організації Національної спілки архітекторів України за активну участь у проведенні міжнародної виставки «Живопис, графіка та фотографії харківських архітекторів»

2012 Отримав Сертифікат на виключне право стати дійсним членом «Клуба ЖЗЛ Харьковщины» і посісти персональне місце

	в історії Харківщини (виданий громадською організацією «ЖЗЛ Харьковщины»)
2014	Нагороджений Почесною грамотою Харківської міської ради за активну життєву та громадянську позицію, добросовісну працю, вагомі трудові досягнення

1. Друковані праці І. М. Лаврентьєва з містобудування та історії архітектури Харкова

1.1 Загальні праці

1. **Харьков: архитектура, памятники, новостройки** : путеводитель / [сост.: А. Ю. Лейбфрейд, В. А. Реусов, А. А. Тиц ; авт. коллектив: Б. Г. Клейн, И. Н. Лаврентьев, А. Ю. Лейбфрейд и др.]. – Харьков : Прапор, 1985. – 151 с. : ил.

2. **Харьков: архитектура, памятники, новостройки** : путеводитель / [сост.: А. Ю. Лейбфрейд, В. А. Реусов, А. А. Тиц ; авт. коллектив: Б. Г. Клейн, И. Н. Лаврентьев, А. Ю. Лейбфрейд и др.]. – Изд. 2-е, испр. и доп. – Харьков : Прапор, 1987. – 151 с. : ил.

3. **Харків архітектурний** = Харьков архитектурный = Architectural Kharkiv / [керівництво проектом, підгот. матеріалів Ю. М. Шкодовського ; упоряд. текстів І. М. Лаврентьєв ; худож. оформ. С. І. Дуденко]. – [Харків] : Майдан, 2002. – 255 с. : іл.

4. **Харьков вчера, сегодня, завтра** / Ю. М. Шкодовский, И. Н. Лаврентьев, А. Ю. Лейбфрейд, Ю. Ю. Полякова. – Харьков : Фолио, 2002. – 207 с., [17] л. фот. : ил. – Библиогр.: с. 198–199. – Имен. указ.: с. 200–204. – Рез. англ.

5. **Харьков вчера, сегодня, завтра** / Ю. М. Шкодовский, И. Н. Лаврентьев, А. Ю. Лейбфрейд, Ю. Ю. Полякова. – 2-е изд., испр. и доп. – Харьков : Фолио, 2002. – 207 с., [17] л. фот. : ил. – Библиогр.: с. 198–199. – Имен. указ.: с. 200–204. – Рез. англ.

6. **Харьков вчера, сегодня, завтра** : [выдержки из одноимен. кн. Ю. Шкодовского, И. Лаврентьева, А. Лейбфрейда и Ю. Поляковой] // Слобода. – 2002. –16 апр. : фот.

7. **Харьков вчера, сегодня, завтра** / Ю. М. Шкодовский, И. Н. Лаврентьев, А. Ю. Лейбфрейд, Ю. Ю. Полякова. – Харьков : Фолио, 2004. – 207 с., [17] л. фот. : ил. – Библиогр.: с. 198–199. – Имен. указ.: с. 200–204. – Рез. англ.

8. **Архитекторы Харькова** : [науч.-биогр. изд. / Нац. союз архитекторов Украины, Харьк. обл. орг. ; авт.-сост.: И. Н. Лаврентьев, С. Г. Чечельницкий, Г. Т. Даниленко и др. ; вступ. ст. «350 лет харьковской архитектуры» И. Н. Лаврентьева]. – Харьков : Золотые страницы, 2008. – 373 с. : ил. – Алф. указ.: с. 357–370. – Авторство вступ. ст. не указано.

9. **Харьков и время… в статьях и медальонах** / авт. коллектив: Аксак В. П., Козлова И. Н., Крылова В. А., Лаврентьев И. Н., Лаптев И. А., Можейко И. Ю. – Харьков, 2011. – 142 с. – Библиогр.: 15 назв. – Из содерж.: Улица Сумская у каждого харьковчанина в душе. – С. 55–62 ; Земельный банк – один из первых. – С. 63–68 ; Художественное училище и его создатель : (Харьк. гос. акад. дизайна и искусств). – С. 69–74 ; Госпром – «Пирамида Хеопса» первой столицы Советской Украины. – С. 75–80 ; Южный вокзал – главные ворота

Харькова. – С. 81–86 ; Главный корпус университета – дитя реконструкции. – С. 87–90.

* * *

10. За тісні взаємозв'язки / І. Лаврентьєв, Є. Абрамович // Вечір. Харків. – 1976. – 15 берез.

Запорукою ритмічності та якості будівництва у Харкові є зв'язки проектувальників інституту «Харківпроект» з будівельними організаціями.

11. Растут новые микрорайоны : [интервью] // Крас. знамя. – 1977. – 24 февр.

Жодна велика новобудова Харкова не обходиться без участі фахівців інституту «Харківпроект». *«Только за год по нашим проектам были построены центр научно-технической информации на проспекте Гагарина, высотный корпус гостиницы "Харьков". Был освоен третий тип 16-этажного жилого дома, интересный в архитектурном отношении. Такие дома уже появились в 522-м микрорайоне Салтовского массива. Кроме того, запроектированы здания городского почтамта, который будет расположен на углу улиц Кирова и Руставели, двух общественно-торговых центров на улицах Броненосца "Потемкина" и Героев Труда, комплекс института "ВНИИэлектроаппарат", создается проект реконструкции Московского проспекта и многое другое».*

12. Рідному місту хорошіти // Вечір. Харків. – 1977. – 29 листоп.

Колектив інституту «Харківпроект» працює над проектуванням Олексіївського житлового масиву, зокрема це мікрорайони №№ 334 і 337, майбутні проспекти Архітекторів і Перемоги, громадсько-торговельний центр. Крім того, інститут проектує медичний центр у Салтівському масиві, комплекс ВНДІ «Електроапарат» на вул. Академіка Павлова, піонерські табори та ін.

13. Харьковпроект – Государственный проектный институт по планировке и застройке города : [справоч. информация] // Харьков : крат. справ. кн. / [авт. коллектив: А. П. Голиков (рук.) и др.]. – Изд. 2-е, доп. – Харьков, 1978. – С. 198. – В изд. авторство И. Н. Лаврентьева не указано.

Інститут був заснований у 1943 р. під назвою Міськпроект. Основний напрям діяльності – розробка проектно-кошторисної документації житлового та культурно-побутового будівництва. Низку розробок інституту (проекти житлових будинків по вул. Байрона (нині просп. Героїв Сталінграда), комплексу бази відпочинку заводу ім. В. О. Малишева на Печенізькому водосховищі, Центрального парку культури та відпочинку) нагороджено медалями та дипломами Виставки досягнень народного господарства.

14. Перший крок у рік 2010-й : [інтерв'ю] / провела Л. Тарасова // Вечір. Харків. – 1980. – 1 січ.

У 1979 р. інститут «Харківпроект» завершив складання техніко-економічних основ генерального плану розвитку Харкова на найближчі 30 років. Документ визначає майбутні масштаби і напрямки зростання міста. *«За демографічними прогнозами, у перспективі населення нашого міста зросте до 2 мільйонів 250 тисяч чоловік, а площа досягне 35 тисяч гектарів. [...] Над виконанням програми генплану працюють всі відділи і майстерні нашого інституту, а також близько 70 науково-дослідних установ і проектних організацій країни».*

15. Харькову хорошеть : [интервью] // Крас. знамя. – 1980. – 25 февр.

Головна увага в генеральному плані розвитку Харкова до 2010 р. приділена реконструкції районів Левади та Холодної Гори, вулиць Жовтневої Революції, Плехановської, Клочківської, Кірова, будівництву нових мікрорайонів. Наразі будуються об'єкти культурно-побутового призначення на Салтівському житловому масиві. *«Впервые в Харькове именно здесь, на Салтовке, сооружены прекрасные универсамы – магазины нового типа, есть большой универмаг, скоро открывается еще один. Сравнительно недавно первые зрители*

побывали в кинотеатре "Познань", несколько раньше был построен другой – "Россия", в ближайшее время входит в строй новый рынок в 524-м микрорайоне».

16. Звітують архітектори // Вечір. Харків. – 1980. – 5 черв. – Повний текст.

Відбулася обласна звітно-виборча конференція Харківської організації Спілки архітекторів УРСР. На секціях Спілки обговорювали нові проекти, проблеми генерального плану Харкова до 2010 р., питання забудови міста. За рік проведено понад 30 творчих обговорень, відбулися конференція, виставка, конкурс на кращий проект забудови пробивки Московського проспекту.

17. Обрис Перемоги // Вечір. Харків. – 1983. – 8 серп. : фот. – Повний текст.

Архітектори Харкова брали активну участь у повоєнному відновленні міста. *«По пам'яті відновлювали генеральний план, що загинув у полум'ї, вносячи щоразу уточнення, адже центр міста був перетворений на суцільні руїни. [...] З точки зору сьогоднішнього дня зрозуміло, що багато що можна було тоді відновити, та в ті голодні й холодні часи значно пошкоджені будівлі просто розбиралися. Саме тому виник у центрі міста ряд площ, скверів і бульварів. Житлове будівництво широко розгорнулося в кінці 40-х років. У архітектурі бурхливо розквітла ідея увічнення героїки великої Перемоги за прикладом Москви. Це був час висотних будівель».*

18. Семенов, В. Т. Проблемы архитектурной композиции Харькова / В. Т. Семенов, И. Н. Лаврентьев // Стр-во и архитектура. – 1984. – № 1. – С. 5–6 : ил. – Полный текст.

Головна задача містобудівників – створення загальноміського ансамблю, вміле поєднання нового і старого з урахуванням неповторності історичної долі Харкова. Держбуд УРСР і Спілка архітекторів України провели закритий конкурс на кращі проектні пропозиції щодо створення схеми архітектурної композиції міста. *«Рельеф города по-прежнему богат пластикой. Особо четко выделяется плато центрального ядра с живописными Клочковскими и Журавлевскими склонами, что дает возможность формировать общегородские крупномасштабные панорамы в направлении Салтовских холмов и Холодногорской гряды. Просторные поймы рек Лопани и Харькова представляют собой великолепные природные архитектурные бассейны, позволяющие обеспечить широкие визуальные связи, в полной мере раскрывающие силуэт города и ритмику доминант. Однако, к сожалению, вот уже почти 40 лет город не может похвалиться крупной градостроительной или архитектурной премьерой. В силу объективных причин центр тяжести строительства перенесен на свободные территории, где ведется застройка крупных жилых массивов (Салтовского, Алексеевского и др.) на базе продукции домостроительного комбината № 1. При этом реконструкция центральных районов города значительно отстала».*

19. Місто розширює межі // Вечір. Харків. – 1984. – 1 серп. : іл.

В інституті «Харківпроект» завершено розробку генерального плану розвитку Харкова до 2005 р. За ним уже ведеться забудова двох нових мікрорайонів: першого – у районі Південних П'ятихаток, вулиці Роганської та окружної дороги і другого – по проспекту Гагаріна й вулиці Одеській. *«Обидва мікрорайони мають багато спільного: збільшені житлові групи, пішохідні алеї єднають житло з дитячими закладами, школами і громадсько-торговельними центрами, об'єкти обслуговування зосереджені в зонах зупинок міського транспорту й ін.».*

20. Губкина, Д. А. Пути повышения социально-экономической эффективности жилой застройки / Д. А. Губкина, И. Н. Лаврентьев // Жилищ. стр-во. – 1985. – № 9. – С. 4–6 : табл.

При розробці техніко-економічних основ генерального плану розвитку Харкова на період до 2005 р. фахівці проаналізували проекти забудови Салтівського та Олексіївського мікрорайонів з попереднього генплану, статистичні матеріали, документи господарських та громадських організацій, дані анкетних опитів населення. *«Численность градообразующей*

группы населения уже в 1970 г. превысила намеченную в генеральном плане города на 1980 г. Опережающее развитие градообразующей базы и ускоренный рост численности населения создали сложные условия для рационального расселения, обеспечения комплексного развития жилищного строительства, способствовали возникновению диспропорций в использовании всех элементов городской территории. […] Так, на свободных территориях возведены Салтовский жилой массив на 320 тыс. жителей (1967–1979 гг. освоения), Алексеевский жилой массив на 90 тыс. жителей (1979–1985 гг. освоения), что привело к потере более 1 200 га ценных сельскохозяйственных земель, вплотную прилегающих к городской застройке, и неоправданному увеличению территории города».

21. Охота, И. Кварталы, о которых мечтаем / И. Охота, И. Лаврентьев // Строит. газ. – 1985. – 18 окт.

Індустріальне житлове будівництво дозволило збільшити темпи зведення житла, але призвело до уніфікації та невиразності мікрорайонів міст. Фахівці інституту «Харківпроект» діляться своїм досвідом великопанельного домобудівництва. *«Заменив устаревшие серии блок-элементными системами, мы постарались предусмотреть для них широкие композиционные возможности при ограниченном количестве блок-элементов и марок изделий. Это похоже на детский конструктор, где всего из нескольких кубиков-модулей можно выстроить терем на любой вкус».*

22. Новый город // Перспективы. – 1991. – № 2. – С. 1–2 : фот. – Полный текст.

У нових економічних умовах ускладнилася робота інституту «Харківпроект». *«В проблемах и деятельности института "Харьковпроект", характерной ячейки производственной инфраструктуры нашего государства, как в капле воды, собраны все сложности и несообразности текущего времени. Вполне благополучный институт, подчиненный Госстрою УССР, с гарантированной загрузкой со стороны горисполкома, исправно исполняя все прихоти косных подрядчиков ДСК № 1 и "Харьковжилстроя", в течение двух лет теряет практически все прикрытие и оказывается один на один с проблемами рынка, где понятие "генеральный проектировщик" не декларируется приказом Госстроя, а завоевывается во все обостряющейся конкурентной борьбе с другими проектными институтами и даже кооперативами».*

23. Перепланировка: с проектом или без? / беседу вела Л. Ходченко // СтройПрайс. – 2003. – № 43. – С. 6–7.

24. Проблемы градостроительства и реконструкции в новых социально-экономических условиях : [на примере Харькова] // Культурна спадщина Слобожанщини : зб. наук. ст. за матеріалами міжнар. наук. конф. «П'яті Слобожанські читання» : секція «Музейна справа та охорона культурної спадщини» / Харків. облдержадмін., Упр. культури, Упр. у справах релігій [та ін.]. – Харків, 2003. – С. 35–41. – Бібліогр. наприкінці ст.

«Основным видом строительной деятельности стала реконструкция. Образно говоря, все, что нам досталось в наследство, надо изменить, переделать, приспособить к новым условиям. Реконструируется все: улицы, площади, парки, промздания, жилье под нежилье, нежилье под жилье и тысячи квартир под картинки из журнала "Салон". […] То, что творят жители в своих квартирах, почти выходит из-под контроля органов самоуправления и чревато непредсказуемыми катастрофическими последствиями. Внутренняя тяга к приближению своего быта к образцам западной культуры, вообще говоря, понятна. Но редкий житель приходит к нам в институт для выяснения конструктивных особенностей его квартиры, а сотни просят дать техническое заключение уже после того, как некие шабашники с лазерной пилой где-нибудь на 2-м этаже 16-этажного дома уже вырезали в несущей панели пресловутую арку между кухней и гостиной».

25. *Поливанова, Т. А. Институт «Харьковпроект» в канун своего 60-летия / Т. А. Поливанова, И. Н. Лаврентьев // «АСС». Архитектура. Строительство. Событие. – 2004. – № 3. – С. 10–11.

26. *ООО «Институт Харьковпроект» : …на память города дарить // «АСС». Архитектура. Строительство. Событие. – 2005. – № 1/2.

27. *Інститут «Харківпроект» // Архітектура України / упоряд.: О. М. Самбурова, Н. Ф. Храновська ; вступ. сл. В. Ф. Єжова. – Київ, 2007. – С. 68–69. – (Творці епохи).

28. [**Выступление на Первом форуме** проектно-строительной индустрии и оптимизации застройки города в свете Евро–2012] // «АСС». Архитектура. Строительство. Событие. – 2008. – № 1/2. – С. 16–17 : фот.

«Одна из основных проблем сводится к следующему – мы должны таким образом изучить свою существующую дорожную сеть, так ее трансформировать и подготовить, чтобы на основных направлениях движения от периферии к стадиону можно было обеспечить возросший поток легкового автотранспорта и его парковку с учетом олимпийских требований. Парковка, по нашим расчетам, должна составлять 6 га, которые должны находиться в непосредственной близости от стадиона».

1.2 Забудова районів

29. Адреса новобудови – Олексіївка // Вечір. Харків. – 1976. –1 січ.

Олексіївський житловий масив буде основним районом масового цивільного будівництва в Харкові у 10-й п'ятирічці. Його територія – 565 гектарів. Першочергові мікрорайони – №№ 336 і 337. Особливістю житлового будівництва стане зведення лише 9-, 12- та 16-поверхових великопанельних будинків.

30. Нові мікрорайони центру // Вечір. Харків. – 1978. – 16 листоп.

473–476 мікрорайони входять у першу зону реконструкції центру Харкова. Їхня територія прилягає до Червоношкільної набережної та обмежена Гончарівським бульваром і Московським проспектом. Заплановано будівництво 9- , 12- та 16-поверхових споруд, цегляних будинків, реконструкція вокзалу «Левада», пробивка з вул. Жовтневої Революції на вул. Клочківську. *«Забудова районів вестиметься з 1980 року поетапно, у міру того, як виноситимуться з цієї зони підприємства, склади, бази. Освоєння почнеться з вулиць Нетеченської, Ващенківської, Урицького й піде далі на південь».*

31. Олексіївка починається сьогодні : [інтерв'ю] / записала Л. Реуцька ; фото з макета А. Сирова // Вечір. Харків. – 1979. – 17 берез. : фот. – Повний текст.

Творчі колективи інституту «Харківпроект» проектують будівництво мікрорайонів на Олексіївці. *«Олексіївський житловий масив після Салтівського стане другим за величиною новим районом Харкова. Загальна площа забудови складає 1200 тисяч квадратних метрів і розрахована на 60–70 тисяч мешканців. [...] Олексіївський масив продовжить місто на північний захід, у бік Дергачів. Більша частина його мікрорайонів розташовується на умовно вільних міських територіях, таких, як колишній аеродром ДТСААФ і розсадник, менша – на реконструйованих. Генеральним планом розвитку міста передбачається знесення селища "Монтажник" і забудова цієї зони сучасними спорудами».*

32. Майбутнє центру Харкова / мал. А. Ткаченка // Вечір. Харків. – 1979. – 23 січ. : мал. – Повний текст.

Колектив інституту «Харківпроект» розробив проект детального планування історичного центру Харкова. *«В основу архітектурно-планувального рішення покладено ряд принципів. Зокрема, створення архітектурно-просторового зв'язку загальноміського центру з усіма районами; ядро його повинно бути переважно висотним. Забудовується він по головній*

меридіальній вісі (пл. Дзержинського – вул. Сумська – пл. Радянської України – пл. Пролетарська) і кількох широтних вісях (наприклад, пл. Дзержинського – вул. Іванова – ХПІ). Композиційна схема розвивається у бік Південного вокзалу і Холодної Гори, Журавлівських схилів і площі Повстання. Тут створюється "намисто" ансамблів і зелених масивів і забезпечується вихід центру у бік Селекційної станції, ХТЗ і Салтівки».

33. Ансамбль на Куроччиній горі / мал. О. Соловйової // Вечір. Харків. – 1979. – 26 листоп. : мал. – Повний текст.

Архітектори інституту «Харківпроект» передбачають створити в районі Журавлівських схилів загальноміську зону відпочинку. *«У процесі розробки генерального плану Харкова авторський колектив у складі архітекторів В. Г. Степанова, Н. М. Меншової і О. С. Соловйової вперше у містобудівній практиці країни запропонував комплексно вирішити завдання збереження природи і створення місць масового відпочинку населення. Проектом передбачено організувати ансамбль з трьох взаємопов'язаних об'єктів – зоопарку, етнографічного музею і сільськогосподарської виставки. Місце для комплексу вибрано неподалік від мікрорайону Жуковського у районі Куроччиної гори».*

34. Завтрашній день Олексіївки // Соціаліст. Харківщина. – 1980. – 4 січ.

Інститут «Харківпроект» розпочав проектування 338-го і 339-го мікрорайонів Олексіївського житлового масиву. *«Мікрорайони будуть найкрупнішими у всьому масиві. Передбачається, що вони стануть зразковими, оскільки маємо намір комплексно розв'язати проблеми житлового будівництва і культуно-побутового обслуговування».*

35. Молодість старого району // Вечір. Харків. – 1981. – 23 черв. – Повний текст.

Ленінський район – один із найстаріших районів Харкова, який ще зберігає планувальну структуру Залопанської частини міста XVII століття. *«За генеральним планом міста з обох боків вулиці Котлова передбачений великий Іванівський промислово-складський район. Уже сьогодні тут здійснюється знесення старої малоповерхової забудови. До цього змушує і велике житлове та соціально-побутове будівництво. [...] Значно розшириться в одинадцятій п'ятирічці і зона відпочинку району. На п'ять гектарів збільшиться площа парку "Юність", майже 60 гектарів займе гідропарк на Сортировці. Тут намічено збудувати значну кількість культурно-побутових об'єктів».*

36. Майбутнє Жовтневого // Вечір. Харків. – 1981. – 27 лип. – Повний текст.

Один із найстаріших районів Харкова – Жовтневий – велика промислова зона міста. В найближчі роки планується збільшення його виробничої потужності, впорядкування і реконструкція забудови. *«... Здійснюватиметься спорудження великої кількості культурно-побутових об'єктів: дитячих садків, ясел, школи, універсаму торговельною площею 1200 квадратних метрів, Палацу культури заводу ім. Шевченка, обчислювального центру Держбанку на набережній Чапаєва, Всесоюзного центру з підготовки циркових програм (на базі старого цирку) та ін. Прикрасить район Монумент Науки, що підніметься на стрілці біля злиття Лопані і Харкова».*

37. Перлина міста // Вечір. Харків. – 1981. – 24 верес. – Повний текст.

Дзержинський район Харкова має багату історію і великі плани на майбутнє. *«Мабуть, найбільше місць, дорогих серцю кожного харків'янина, знаходиться саме в цьому районі. Університетська гірка, звідки починалася Харківська фортеця, пам'ятки архітектури – Покровський і Успенський собори, нинішні корпуси історичного музею і УЗПІ, найстаріші Сумська і Римарська вулиці... [...] Сьогодні повною ходою споруджується Олексіївський житловий масив – основний будівельний майданчик XI п'ятирічки. Загалом за це п'ятиріччя тут намічено збудувати 1.749 тисяч квадратних метрів житла. Передбачається, що до 1985 року населення його зросте майже вдвоє. Половину території району вже зараз займають зелені насадження. У найближчі роки планується збільшити паркові зони, реконст-*

руювати парк культури і відпочинку ім. Горького, сад ім. Шевченка, Лісопарк, Олексіївський лугопарк і ін. На кожного мешканця припадатиме по 34 квадратних метри зелених насаджень, що у півтора раза більше, ніж в інших районах».

38. Молодість міста // Вечір. Харків. – 1981. – 30 жовт. – Повний текст.

Територія нинішнього Київського району Харкова в другій половині XIX – на початку XX ст. почала бурхливо забудовуватися спорудами банків, прибуткових будинків, особняків. У столичний період міста тут розміщувалися ЦК КП(б)У, Раднарком, іноземні консульства, будинки культури, театри, професійні клуби. *«Сьогодні можна сміливо сказати, що Київський – це молодість нашого міста. Район сьогодні – це одинадцять вузів, десять технікумів, два професійно-технічні училища. [...] Через те, що центральна частина району являє собою багатоповерхову опорну забудову, яка підлягає лише частковій вибірковій реконструкції, а одноповерховий масив Журавлівки намічений до знесення на віддалену перспективу, було вирішено включити у його межі групу мікрорайонів Салтівського житлового масиву до вулиці Академіка Павлова».*

39. Нові вікна околиць // Вечір. Харків. – 1982. – 3 січ. – Повний текст.

«Московський район поєднує у собі риси найстарішого і в той же час одного з наймолодших районів. На площі Фейєрбаха досі зберігається будинок першої в Харкові пошти. [...] Район новобудов безперервно забагачується об'єктами культурно-побутового призначення. Сьогодні тут три із чотирьох універмагів міста – "Харків", "Московський", "Україна", три універсами, кінотеатри "Росія" і "Познань", Будинок політичної освіти й інше. [...] На жаль, зелене будівництво поки що відстає від житлового. Сьогодні площа насаджень загального користування у районі втроє менша середньої норми по місту».

40. Район міняє обличчя // Вечір. Харків. – 1982. – 5 січ. – Повний текст.

Червонозаводський район Харкова займає майже 45 квадратних кілометрів площі та містить найстаріші частини Харкова – Поділ, Ващенківську Леваду, колишню садибу Квіток – Основу. *«У системі генерального плану міста Червонозаводському належить роль лідера, бо Левада визначена першою зоною реконструкції Харкова. [...] Планується "пробивка" вулиці Плехановської, спорудження підземних пішохідних переходів на площі Рози Люксембург і на перетині проспекту Гагаріна з вулицею Байрона. У перспективі намічена реконструкція вулиць Жовтневої Революції, 1-ї Кінної Армії, прокладання проспекту Дружби народів, спорудження моста через річку Харків».*

41. Оновлення околиць // Вечір. Харків. – 1982. – 2 берез. : фот. – Повний текст.

Комінтернівський район міста Харкова порівняно молодий. Його формування почалося у 70-х роках XIX ст., коли було відкрито один із найбільших на півдні Російської імперії Харківський паровозобудівний завод (нині – машинобудівний завод ім. В. О. Малишева). *«Сьогодні у Комінтернівському районі живе 170 тисяч харків'ян. Тут діють 16 шкіл, два технікуми, три МПТУ, сім палаців культури і клубів, два кінотеатри, Палац піонерів, одинадцять бібліотек. [...] Велике житлове будівництво очікується до 2000 року, коли, як сподіваємося, буде винесено з нинішньої його території аеропорт і стане можлива суцільна реконструкція району Великої Основи. [...] Передбачається, що в одинадцятій п'ятирічці район стане своєрідним полігоном для перевірки нових прогресивних типів житлових будинків».*

42. Наймолодший, Фрунзенський... // Вечір. Харків. – 1982. – 5 квіт. : мал. – Повний текст.

Фрунзенський район Харкова був утворений у 1973 р., коли виникла необхідність збалансувати трудові ресурси Московського й Орджонікідзевського районів, які значно розширилися. *«У Фрунзенському районі немає пам'яток архітектури, однак до їх числа можна було б сміливо віднести двоповерхові будиночки із червоної цегли, збудовані на Московському проспекті у 1923–1924 рр. Це були перші житла для харківських робітників після громадянської війни. Автор проекту – архітектор В. К. Троценко. [...] У Фрунзенському районі важливою проблемою є охорона навколишнього середовища. Вживаються заходи щодо вловлю-*

вання пилу й інших шкідливих речовин, які викидаються промисловими підприємствами у повітряний і водний басейни».

43. Майбутній обрис околиць // Вечір. Харків. – 1982. – 1 черв. : фот. – Повний текст.

Початок формування Орджонікідзевського району припав на роки будівництва Харківського тракторного заводу, коли на околицях міста споруджувалися корпуси нових підприємств і квартали соцмістечка. *«Пам'яткою тих років є перший квартал "Соцпобуту" на вулиці II П'ятирічки, що зберігає неповторні риси архітектури 30-х років. [...] За генеральним планом розвитку міста намічено реконструювати стадіон ХТЗ, створити центр дитячого спорту на бульварі І. Каркача, спорудити багатопрофільний медичний комплекс на 1900 ліжок, клініку НДІ гігієни праці та профзахворювань на 600 місць, шість поліклінік, шість універмагів та універсамів тощо».*

44. Київський район // Соціаліст. Харківщина. – 1984. – 27 квіт.

Генеральним планом Харкова на території району передбачено створення шести великих житлових масивів, впорядкування промислових територій, розвиток зони відпочинку загальноміського значення у заплаві річки Харків, розширення мережі закладів культурно-побутового обслуговування. В цілому, розширення району передбачено в північно-східному напрямку. *«У зв'язку з тим, що центральна частина району являє собою багатоповерхову опорну забудову, яка підлягає лише частковій вибірковій реконструкції, а малоповерховий масив Журавлівки в перспективі намічено до знесення, прийнято рішення про включення в межі району групи мікрорайонів Салтівського житлового масиву до вулиці Академіка Павлова»*

45. Метро на Алексеевку: дамба или мост? // Слобода. – 1991. – № 34 (трав.).

Третій рік серед професіоналів точиться суперечка щодо вибору варіанту переходу через Саржин Яр у зв'язку з будівництвом третьої черги Харківського метрополітену. *«Вспоминается 1946 год, когда на всей территории Павлова Поля были огороды жителей Дзержинского района – ситуация с обеспечением продовольствием была аналогична сегодняшней. От ул. Культуры или от трамвайного круга у Сосновой Горки можно было совершить приятную пешеходную прогулку через Саржин Яр с его богатой растительностью, ручьем и родниками с холодной вкусной водой. С развитием городской среды проспект Ленина был проложен на Павлово Поле. Переход через Саржин Яр был намечен мостовой, поскольку пространство Яра сохранялось как зона отдыха новых жилых массивов. Однако в послевоенной бедности и спешке взял верх так называемый экономичный вариант – была насыпана временная дамба. О, эти "вечные" временные сооружения! Оказывается, с годами они даже могут пытаться формировать будущее».*

1.3 Забудова вулиць, площ, парків

46. Новий обрис Плехановської / мал. авт. // Вечір. Харків. – 1979. – 20 лют. : мал. – Повний текст.

Архітекторами «Харківпроекту» розробляється проект реконструкції вул. Плехановської. *«Плехановська буде розширена до 80 метрів з багаторядним рухом всіх видів міського транспорту, крім вантажного. Забудова вулиці збагатиться новими ансамблями, великими житловими і громадськими будівлями. Значну роль у забудові відіграватиме комплекс вокзалу "Левада", нові багатоповерхові корпуси заводу "Теплоавтомат", обласної школи ДТСААФ на вул. Кірова, 12- і 16-поверхові будинки 6-го і 456-го мікрорайонів».*

47. Вулиця Клочківська: сьогодення і майбутнє / мал. авт. // Вечір. Харків. – 1979. – 17 трав. : мал. – Повний текст.

«Одна з найстаріших вулиць Харкова, яка виникла ще в епоху полкового міста (передбачається, що назва її походить від імені полкового скарбника Тимофія Клочка), завдяки

близькості ринку забудовувалась будинками головним чином купців середньої руки та ремісничого люду. Місто зростало у північному та східному напрямках, а ця зона, що піддається розливу Лопані, дійшла до наших днів у своїй первісній "губернській красі". Питання про реконструкцію Клочківської стоїть давно, та висока щільність житлового фонду до сьогоднішнього дня стримувала цей процес, не зважаючи на те, що проекти планування та реконструкції окремих дільниць вулиці розроблені кілька років тому».

48. Вулиця змінює обриси / мал. авт. // Вечір. Харків. – 1979. – 21 серп. : мал. – Повний текст.

Вулиця Свердлова (нині Полтавський Шлях) – одна з найстаріших у Харкові – завжди була однієї з головних магістралей. *«В нині діючому і, видно, перспективному генеральному плані Харкова вулиці Свердлова також приділяється велика роль магістралі загальноміського значення. Вона повинна з'єднати загальноміські громадсько-торговельні центри в районі площі Повстання й Центрального ринку і вулиці Свердлова. [...] На ділянці до Холодногірського шляхопроводу вона має бути повністю реконструйована і розширена до 60 метрів».*

49. Головна площа // Вечір. Харків. – 1980. – 2 черв. – Повний текст.

Історія забудови пл. Дзержинського (нині Свободи) в Харкові. *«Цей комплекс поклав початок формуванню планувальної структури площ, нових житлових масивів і магістралей майбутнього Харкова, створив багатий силуєт нагірної частини міста, ніде не заважаючи злету Успенської дзвіниці, що акцентує зону старого центру».*

50. Спрямований у майбутнє / І. Лаврентьєв, З. Ржендзицька // Вечір. Харків. – 1981. – 30 квіт. – Повний текст.

«Народжуючись поблизу Подільского мосту, набирає сили і на всю свою багатосмугову міць прямує на південь проспект імені Гагаріна. Ця магістраль загальноміського значення – одна з найстаріших наших вулиць. Майже триста років тому її проклали із східних воріт фортеці до нинішнього Харківського мосту, а потім на південь до Змієва (нині Готвальд) – старшого брата тоді юного Харкова. З часом дорогу назвали Зміївською вулицею. [...] Особливого значення набуває місце майбутнього перехрестя з вулицею Байрона, де намічено розташувати крупний громадсько-торговельний центр. [...] Тут планується також спорудити станцію 3-ї черги метрополітену "Одеська" (сьогодні її назва ще умовна)».

51. Головна вулиця // Вечір. Харків. – 1982. – 5 серп. : фот. – Повний текст.

Вулиця Сумська довгий час була короткою і непримітною. Лише в останній третині XIX ст. вона почала стрімко забудовуватися банками, прибутковими будинками, будинками акціонерних товариств, особняками, а у столичний період історії Харкова здобула статус головної вулиці. *«А яке ж майбутнє чекає на вулицю? Насамперед, зміниться характер руху транспорту, частково розшириться проїжджа частина від площі Дзержинського до вулиці Скрипника. А звідси до площі Радянської України передбачається зробити вулицю лише пішохідною. [...] Планується значна внутрішня реконструкція приміщень філармонії, завершиться спорудження театру опери й балету, буде відновлено і розширено російський драматичний театр, який за одним із варіантів проекту своїм фасадом повернеться до скверу Перемоги, що створить тут своєрідний театральний центр».*

52. Воспоминания о будущем // Слобода. – 2001. – 29 мая : фот. – Полный текст.

З історії забудови та реконструкції площі Рози Люксембург (нині Павловська) у Харкові. *«Замысел этой статьи созрел на градостроительном совете Харькова, на котором рассматривался ход проектирования памятника в честь 10-летия Независимости на площади Р. Люксембург (автор – архитектор Ю. А. Спасов, институт "Харьковпроект"). [...] Предложение о переименовании площади Розы Люксембург в площадь Соборной Украины и решение о сооружении на ней памятника в честь 10-летия Независимости Украины совершенно меняет градостроительный и идеологический статус площади, поднимая ее на еди-*

ный образный и смысловой уровень с площадями Свободы и Конституции. Возникла реальная возможность завершить формирование системы центральных площадей нашего города».

53. Я люблю тебя, мой старый парк... // Слобода. – 2001. – 12 июня : фот. – Полный текст.

Міський сад ім. Т. Г. Шевченка – найстаріший лісопарковий масив міста, що за свою історію пережив багато реконструкцій і постійно збагачувався новими об'єктами. *«А потом начался кризис: в одночасье исчезли куда-то все (!) скамейки, потухли фонари, сад быстро захламился, по аллеям стали разъезжать всякие машины, и всюду, где только "можно" и "не можно", расплодились киоски, лотки и павильончики питейно-закусочно-мороженного характера. Харьковчане ворчали, но разве кто-нибудь когда-нибудь прислушивался к ворчанию народа? Но стоило только по инициативе городского совета разработать проект реконструкции сада им. Т. Г. Шевченко с привлечением инвесторов, которые берут на себя содержание парка в надлежащем состоянии, как последовал взрыв протеста и негодования».*

54. «Шумить майдан...» // Слобода. – 2001. – 14 авг. : фот. – Полный текст.

Одна з найстаріших площ Харкова – площа Конституції – у різні часи виконувала функції адміністративного та ділового центру міста. *«В целом архитектура площади, несмотря на разновременность застройки и стилевое разнообразие (классицизм, модерн, символизм), создает впечатление ансамбля. Даже здания советской эпохи по масштабу и архитектурным приемам не вносят в застройку образного диссонанса. Только недавно облицованный полосатый дом кажется пришельцем из другого мира. Над ансамблем площади Конституции, в стремлении сохранить гармоничное звучание целостности, работали многие талантливые архитекторы: петербуржцы – И. А. Претро, Ф. И. Лидваль, А. К. Шпигель, О. Р. Мунц; харьковчане – Б. Г. Михаловский, М. И. Ловцов, А. Н. Бекетов, В. В. Величко, Б. Н. Корнеенко и др., а также наши современники – В. К. Троценко, В. И. Пушкарев, В. Н. Пети, В. П. Костенко, А. В. Линецкий, П. И. Арешкин, Е. П. Пономарев, П. З. Крупко, Б. Г. Клейн, Е. А. Любомилова, Н. М. Подгорный, А. Ю. Лейбфрейд, Г. В. Сихарулидзе».*

55. Уютная красота театральных площадей // Слобода. – 2001. – 18 сент. : фот. – Полный текст.

Між домінуючими площами Харкова – Конституції та Свободи – розташовані дві невеликі, так звані «камерні» зони зосередження культурно-театральних об'єктів. Це площа Поезії та сквер Перемоги. *«Театральная площадь, или, официально, площадь Поэзии, возникла в полосе насыпного вала – "люнета" со рвом, который был построен по указанию Петра I в 1709 году в ходе подготовки генерального сражения со шведами с целью улучшения фортификационного обеспечения Харьковской крепости. [...] Пройдя еще один квартал вверх по ул. Сумской, мы выйдем ко второй "театральной" площади, которой исторически не было. По четной стороне ул. Сумской в XVII–XVIII вв. сформировалось загородное Мироносицкое кладбище. На углу недалеко от ул. Скрыпника находилась кладбищенская церковь Жен мироносиц, и от нее брала начало ул. Мироносицкая. Далее, вверх по Сумской, шла двухэтажная застройка, и последнее здание этого ряда (Театральный институт) было снесено совсем недавно, в начале 70-х годов. Сегодня – это часть сквера Победы, лишенная взрослых деревьев».*

56. Вчера и завтра главной площади // Слобода. – 2001. – 16 окт. : фот.

Площа Свободи в Харкові, що виникла наприкінці 1920-х років у зв'язку з будівництвом Держпрому, стала новим ідеологічним, адміністративним і господарським центром міста. *«Что касается смещения с оси круглой части прямого участка площади, то сам автор ее генплана В. К. Троценко говорил, что это случилось потому, что решили не сносить химический корпус клинического городка, который размещался до войны на месте нынешней станции метро "Госпром", выступая углом на площадь. Эта особенность площади часто служила поводом для всяких амбициозных предложений. Например: отделить прямую часть*

площади от круглой многоэтажным корпусом с двумя арками и гигантской скульптурой Ленина. К счастью, хватило ума вовремя остановиться и не портить величия крупнейшей площади Европы. Судите сами: ее размеры – 750х130 м, диаметр круга – 350 м, площадь – 11 гектар».

57. «Я люблю тебя по-прежнему, мой старый парк!» / Игорь Лаврентьев, Юрий Маковийчук // Слобода. – 2002. – 5 июля : фот.

Реконструкція міського саду ім. Т. Г. Шевченка викликала появу великої кількісті суперечливих думок. *«Разрабатывая генеральный план парка, специалисты "Харьковпроекта" совместно с Управлением главного архитектора города сформулировали основную идею следующим образом: любая коммерческая структура, открывающая предприятие обслуживания на территории парка, берет на себя обязательства по реконструкции и эксплуатации его части. При этом авторы стремились, бережно сохраняя структуру главных аллей, развить ее с учетом влияния, которое оказывают на территорию парка массовые мероприятия на площади Свободы, ландшафтных возможностей верхней бровки Клочковских склонов от оперного театра до спуска Пассионарии».*

58. *Харьков. Путешествие по Пушкинской : [выдержки из кн. Ю. Шкодовского, И. Лаврентьева, А. Лейбфрейда и Ю. Поляковой «Харьков вчера, сегодня, завтра»] // A.C.C. Art. City. Construction –Восток. – 2003. – № 1. – С. 6–7.

Див. також № 9 – вул. Сумська.

1.4 Окремі споруди. Охорона пам'яток

59. Шаг назад? Нет, вперед / И. Лаврентьев, Г. Яковенко // Архитектура : прил. к «Строит. газ.». – 1978. – № 22. – С. 2 : фот.

Фахівці «Харківметропроекту» відновили ідею будівництва односклепінчастих станцій, від яких проектувальники метро свого часу відмовилися на користь трипрогінних перонних залів. *«...На практике этот шаг обернулся рывком вперед, стал качественно новой ступенью на пути дальнейшей индустриализации и комплексной механизации подземного строительства».*

60. Подземные дворцы / И. Лаврентьев, Г. Яковенко // Строит. газета. – 1978. – 21 июля. – Полный текст.

«Исключительной особенностью Харьковского метрополитена стало второе рождение односводчатых залов вместо применяемых трехпролетных, колонных. Такое решение работникам Харьковметропроекта подсказала жизнь: из восьми станций шесть – мелкого заложения. [...] Опыт сооружения односводчатых станций Харькова используется метростроителями Ташкента и Тбилиси, строителями станций линий скоростного трамвая в Волгограде и Кривом Роге».

61. Друге народження / мал. авт. // Вечір. Харків. – 1979. – 20 берез. : мал. – Повний текст.

Успенський собор належить до найвизначніших пам'яток культової архітектури Харкова. *«14 травня 1771 року було закладено споруду, що збереглася до наших днів. Вона побудована за планом і фасадами церкви святого Климента, що на П'ятницькій вулиці у Москві. Собор був готовий через шість років, а до 1783 р. повністю оздоблений. На відкритті собору був присутній генерал-фельдмаршал граф П. Рум'янцев».*

62. Шедевр невідомих майстрів / Н. Онацька, І. Лаврентьєв ; мал. І. Лаврентьєва // Вечір. Харків. – 1979. – 24 лип. : мал. – Повний текст.

Харківський Покровський собор, зведений у 1689 році – найстаріша кам'яна будівля міста, пам'ятник архітектури, що перебуває під охороною держави. *«Собор збудований з цег-*

ли. Однак невідомий зодчий переніс у камінь зовнішні форми класичної української дерев'яної церкви, характерні тим, що 8- та 6-гранні зруби веж-глав поставлені по одній осі зі сходу на захід. Собор не тільки повторює розміри і пропорції дерев'яного зразка: дослідження мурування стін, восьмериків і веж показало, що майстер спочатку виконував форму церкви з дерева, яку потім обкладав цеглою. Цього цікавого висновку у 1923 році дійшов один із дослідників споруди – архітектор С. Таранущенко, який і надрукував тоді наукову працю "Покровський собор у Харкові"».

63. Охороняється державою / мал. авт. // Вечір. Харків. – 1979. – 25 жовт. : мал. – Повний текст.

Комплекс будинків старого університету на вул. Університетській входить до списку пам'яток архітектури України. *«Цей ансамбль складають п'ять об'єктів, що охороняються державою – головний університетський корпус (колишній палац губернатора, а нині адміністративний корпус УЗПІ), споруда університетської церкви, бібліотеки й актового залу (кінотеатр "Юність"), двоповерхові учбові корпуси (колишнього фізичного і хімічного), брама і університетський ботанічний сад на вулиці Клочківській».*

64. Святченко, Е. А. Дом политического просвещения в Харькове / Е. А. Святченко, И. Н. Лаврентьев // Стр-во и архитектура. – 1980. – № 8. – С. 15–17 : ил.

Будинки політосвіти стали новим типом громадських будівель в українській архітектурі повоєнного періоду і призначалися для проведення політико-виховної роботи. *«Недавно вступил в строй харьковский Дом политпросвещения, проект которого разработан архитекторами Б. Г. Клейном (руководитель авторского коллектива), А. В. Ткаченко, В. Г. Симонком, инженерами А. Н. Разумовским, Б. Э. Гишфельдом. Здание размещается на центральной магистрали города – Московском проспекте и органически сливается с существующей застройкой. Поставленный несколько под углом к магистрали Дом политпросвещения с его белокаменными фасадами и выразительной пластикой объемов стал важным акцентом в сложившемся архитектурном ансамбле старой части проспекта».*

65. Новий комплекс політехнічного // Вечір. Харків. – 1980. – 30 січ. : фот. – Повний текст.

Інститут «Харківпроект» розробив проектні пропозиції на забудову території Харківського політехнічного інституту. *«За висновками спеціалістів, територія майбутнього комплексу ХПІ зросте втричі за рахунок заплавних ділянок річки Харків. [...] При цьому на існуючій території формуються учбовий і культурний центри у складі блоку загальноінститутських кафедр з аудиторним фондом, актового залу на 2000 місць, бібліотеки на два мільйони томів. Учбові корпуси передбачається реконструювати і розташувати в них споріднені факультети: фізико-технічний, інженерно-фізичний, автоматики, електроенергетичний і ін.».*

66. Охороняється державою / мал. авт. // Вечір. Харків. – 1980. – 17 берез. : мал. – Повний текст.

До числа архітектурних пам'яток Харкова належать будівлі Провіантських складів на пл. Поезії, Харківського індустріально-педагогічного технікуму (колишня Перша чоловіча гімназія) на Московському проспекті та архієрейського будинку з комплексу Покровського монастиря. *«Всі будинки [...] охороняються державою. Та сьогодні вони потребують реставраційних робіт, тому що часті малокваліфіковані ремонти привели до спотворення і навіть втрати цілого ряду архітектурних деталей, що прикрашали ці чудові споруди російського класицизму у Харкові».*

67. Твори майстрів минулого / мал. авт. // Вечір. Харків. – 1980. – 4 серп. : мал. – Повний текст.

Серед архітектурних пам'яток Харкова, що охороняються державою, є чудові зразки житлової архітектури, які належать до різних періодів російського класицизму. Це, зокрема, будинок № 6 по вул. Пушкінській, двоповерховий особняк № 26 на вул. Карла Маркса, сади-

ба № 14 на вул. Дмитрівській, ансамбль садибної забудови на вул. Чернишевській, 14 та деякі інші. *«...Вони і досі, хоч і змінені ремонтами, привертають увагу стрункими портиками, витонченим обрамленням вікон, ліпними прикрасами, ці одно-, двоповерхові будиночки на Пушкінській, Сумській, Свердлова й інших вулицях, будинки-ровесники зародження самого міста. Це архітектурні реліквії старого Харкова, перші рядки його біографії, які треба зберегти, відновити звучність "застиглої в камені музики", а не зносити [...]. У квітні цього року Харківський облвиконком ухвалив рішення про затвердження додаткового списку будинків і споруд кінця XIX – початку XX ст. для взяття їх під охорону держави як пам'яток архітектури. В нього включено 566 об'єктів, у тому числі 495 у Харкові».*

68. Що передамо нащадкам // Вечір. Харків. – 1981. – 30 січ. – Полный текст.

Колектив архітектурного факультету Харківського інституту механізації та електрифікації сільського господарства (нині Харківський національний технічний університет сільського господарства ім. П. Василенка) на замовлення обласного відділу у справах будівництва і архітектури обстежує й описує історичні будівлі Харкова. В анотації на будинок зазначаються роки спорудження, автори, стильова характеристика, визначні дані «біографії» об'єкта, оцінка його естетичних якостей і значення. Втім, ставлення до таких пам'яток інколи залишає бажати кращого. *«Ніхто не може пояснити, чому наперекір проекту меморіальної зони вулиці Раднаркомівської, розробленому спеціалістами Харківського інженерно-будівельного інституту, видатний витвір О. Бекетова – художній музей нещодавно пофарбований зеленою фарбою, призначеною для огорож. На щастя, вона виявилася нестійкою. [...] На догоду транспортникам у проекті детального планування центру міста вулиця Університетська і провулок Короленка, що завжди вважалися пішохідними, стали магістралями інтенсивного руху. І це незважаючи на те, що меморіальна вулиця Університетська пролягає центром колишньої фортеці й розрізає кращі ансамблі міста [...]. Пробиття провулка Короленка по прямій на вулицю Пушкінську загрожує знесенням пам'ятника архітектури XVIII століття – житлового будинку № 6 на вулиці Пушкінській, взятого у 1963 році під охорону держави. [...] Зносяться цікаві й характерні для Харкова будинки на вулиці Клочківській. Вже загинув, не залишивши ніяких слідів, будинок на вулиці Петровського біля юридичного інституту. При такому ставленні можуть безслідно зникнути й інші пам'ятники архітектури, історії та культури».*

69. Главные ворота города // Крас. знамя. – 1981. – 30 авг. – Подпись: А. Новиков. – Полный текст.

Головними віхами в історії Південного вокзалу є 22 травня 1869 р., коли харків'яни зустрічали тут перший потяг, 1896–1901 роки докорінної реконструкції, а також листопад 1952 р., коли завершилося будівництво нової будівлі замість зруйнованої в роки Другої світової війни. *«Еще будучи студентом ХИСИ, я побывал в день открытия на вокзале и до сих пор помню, какое сильное впечатление он произвел на всех. Могучий портик, богато моделированные башни, 26-метровой высоты центральный зал. Однако сегодня снова тесно нашему вокзалу. И опять назрела необходимость реконструкции, она уже ведется. В разгаре первая очередь – строительство двух пролетов комплекса пригородного сообщения».*

70. Оновлення – життя пам'яток // Вечір. Харків. – 1981. – 26 листоп. – Повний текст.

Редакція «Вечірнього Харкова» одержала десятки листів-відгуків на статтю архітектора І. М. Лаврентьєва «Що передамо нащадкам» (№ 25 від 30.01.1981 р.). Спеціаліст продовжує тему: *«... У нашому місті не відлагоджена система розв'язання проблем реставрації. Вона повинна включати в себе керівний орган, який би входив до складу обласного відділу у справах будівництва і архітектури, проектний інститут і будівельну базу. Сьогодні для Харкова проекти реставрації виконує інститут "Укрпроектреставрація". Здійснено ряд проектів по деяких містах і селищах нашої області: Чугуєву, Васильївці, Коробочкиному, Пархомівці й ін. Розробляються проекти реставрації для Люботина, Кочетка, Малижено. Та, на жаль, це поки що "мертвий" капітал, бо реалізувати їх практично нікому».*

71. Городская гостиница / И. Лаврентьев, Л. Голуб // Крас. знамя. – 1988. – 2 февр. – Полный текст.

Готельне господарство Харкова нараховує 10 готелів на 4 тисячі місць і не може розмістити усіх бажаючих. Для його розширення можна використати деякі будівелі, що були зведені на початку XX ст. як готелі. *«К их числу в первую очередь относится здание, находящееся на углу площади Розы Люксембург и улицы Университетской. Раньше здесь был “Дом крестьянина”. Сейчас в этом здании находятся городское инвентаризационное бюро, нотариальная контора и что-то еще».*

72. «Саламандра»... известная и незнакомая // Слобода. – 2001. – 3 июля : фот. – Полный текст.

Будинок страхового товариства «Саламандра» (вул. Сумська, 17) має оригінальне планувальне рішення і належить до найкрасивіших і найвідоміших житлових будинків Харкова. *«Строительство дома “Саламандры” было закончено в 1916 г., но побыть ему доходным домом суждено было недолго. После революции жильцов выселили и в нем разместили ВСНХ УССР. Около полутора тысяч совслужащих работали в Доме трестов до окончания строительства Госпрома, в который они переехали после 1928 г. Дом вновь заселили, но на этот раз покомнатно, превратив квартиры в коммуналки. Таким он существует и поныне, благополучно пережив годы войны и по праву заслужив хороший капитальный ремонт с реконструкцией».*

73. «Творчество» по живому : именно так можно назвать реконструкцию и реставрацию многих городских зданий // Слобода. – 2002. – 14 мая : фот.

«В качестве наиболее яркого примера умелой реконструкции уместно подробнее рассказать об одном из интересных зданий города, которое строилось для Северного Банка (иногда еще говорят “Русско-Азиатского”) на ул. Сумской, 1. Кроме банка, в здании размещался открытый впервые в Харькове Женский медицинский институт. Авторы проекта – архитекторы А. К. Шпигель и О. Р. Мунц. Строительство (1908–1910 гг.) вел харьковский архитектор М. Ф. Пискунов».

74. Гулей, А. «Что имеем, не храним», потеряв тоже не плачем : в Харькове сносят особняки XIX века / Александр Гулей, Игорь Лаврентьев // Харьк. ведомости. – 2006. – 28–30 апр. – Полный текст.

«Не будет преувеличением сказать, что Харьков является архитектурным музеем под открытым небом, где собраны неповторимые коллекции модерна конца XIX – начала XX века и конструктивизма первой трети XX века. Не говоря уже об украинском барокко, представленном Покровским собором. И это после огромных потерь, нанесенных городу большевистским лихолетьем, разрушившим десятки замечательных храмов, и фашистской оккупацией, после которой город лежал в руинах. Но, как это ни печально, мы и сегодня, в мирное время, продолжаем терять уникальные здания, которые некогда украшали наш город. [...] Да, сейчас об этом говорить, может быть, и не самое удачное время, но другого случая через несколько лет просто не представится. В силу естественных причин. И в печальном списке утерянных архитектурных памятников Харькова появятся новые адреса. В нем уже есть здание филармонии, Дворянское собрание (в нем был первый в СССР Дворец пионеров), кирха на пл. Поэзии и многие другие».

75. Николаевская площадь. Гостиница «Метрополь» // «АСС». Архитектура. Строительство. Событие. – 2006. – № 4. – С. 4–5 : фот. – Полный текст.

«В завершение харьковского строительного бума перед началом Первой мировой войны в 1914 году была построена гостиница Шустова “Метрополь”, которая, путем реконструкции и достройки существовавшего пятиэтажного здания с угловым шпилем в начале ул. Пушкинской завершила “банковскую” линию, примкнув к торцу Петербургского Международного Банка. [...] Отель “Метрополь”, благодаря своему размещению и отлично налаженному обслуживанию считался самым престижным в городе. Когда в январе 1919 года Красная Армия освободила Харьков от немцев и петлюровцев, в гостинице “Красная”

(бывшая “Метрополь”) размещалось Временное Рабоче-крестьянское правительство Украины, в котором работали Артем (Ф. А. Сергеев) и К. Е. Ворошилов».

76. Воспоминания о Старом Мерчике и его будущем // Культурна спадщина Слобожанщини. Культура і мистецтво : зб. наук.-попул. ст. / Харків. худож. музей [та ін.]. – Харків, 2007. – Число 6. – С. 15–21 : фот.

77. Гений места : юбилей Зеркальной струи // «АСС». Архитектура. Строительство. Событие. – 2007. – № 1. – С. 4–6 : ил. – Полный текст.

«Откровенно говоря, сегодня в центре Харькова сквер Победы с комплексом Зеркальной струи стал единственным тихим уголком, где можно просто погулять и отдохнуть, окунувшись в ауру душевного покоя, который дарят зелень, вода, лучи солнца, архитектурный аккорд... Харьковчане безоговорочно признали в качестве символа своего города скромный, но очень гармоничный комплекс бассейна, стройной беседки и зеркальной струи. Ведь недаром же абрис беседки стал логотипом ряда фирм». У статті розповідається про історію забудови цього місця з початку XVIII ст.

78. Николаевская площадь. Торговый дом // «АСС». Архитектура. Строительство. Событие. – 2007. – № 4. – С. 4–6 : фот. – Полный текст.

Історія будівлі на пл. Конституції, 16 (колишній Торговий будинок купця другої гільдії О. Укше, автор проекту М. І. Дашкевич, реконструкція Г. О. Яновицького). *«Торговый дом был одним из лучших на площади и полностью соответствовал стилевым признакам необарокко: изобилие мелкой пластики, фигурная рустовка, изысканный эркер, полуциркульный фронтон. [...] Где-то в начале 30-х годов прошлого века в эпоху развития Харькова, как первой столицы Украинской республики, на фоне грандиозных планов и ошеломляющих свершений (Госпром, Дом проектов, ЦК КП(б)У и других примеров архитектурных шедевров в стиле конструктивизма) было принято решение обновить архитектуру центральной площади, особенно напротив строившегося тогда здания Городского Совета. [...] Так, здание Торгового дома было надстроено на один этаж и стало четырехэтажным. Восемь балконов были срезаны, остался только балкон-перекрытие над бывшим эркером, а на четвертом этаже балкон добавили. Все здание было гладко оштукатурено с легким выделением горизонталей подоконных полос».*

79. Присутственные места старого Харькова // «АСС». Архитектура. Строительство. Событие. – 2008. – № 3. – С. 12–14 : фот.

Розповідь про формування Соборної площі Харкова і долю будівлі «Присутственных мест» (у радянський час – Будинок Червоної Армії). *«Проект здания Присутственных мест в Харькове был утвержден Императором, некоторые изменения в него вносил такой блистательный зодчий как А. Д. Захаров – автор Адмиралтейства. И хотя документального подтверждения авторства Д. Кваренги пока не найдено, архитектурно-композиционное решение и творческий почерк говорят в его пользу. [...] Когда учреждения, занимавшие здание, переехали в построенный Госпром, была проведена коренная перестройка, как теперь говорят, “офисного комплекса” под Дом Красной Армии столичного масштаба по проекту харьковских архитекторов А. М. Касьянова и А. А. Тация. [...] По широте охвата Дому культуры можно было только позавидовать. Любой краском (красный командир), посетив ДК, мог сдать зачет по “Краткому курсу истории ВКП(б)”, глава четвертая; обменять в библиотеке “Бруски” Ф. И. Панферова на “Цемент” Ф. В. Гладкова, посовершенствоваться в немецком языке, побриться, пострелять в тире, пообедать, посмотреть пьесу “Кремлевские куранты”, послать в часть телеграмму и, наконец, уходя домой, купить на ночь пирамидон или аспирин».*

80. Церковь Первоверховных Святых Апостолов Петра и Павла // «АСС». Архитектура. Строительство. Событие. – 2008. – № 3. – С. 15 : фот.

«В одном из “серьезных” романов мне попалась интересная мысль: архитектор вправе считать себя состоявшимся, если ему удалось возвести храм по своему проекту... Такая удача выпала на мою долю в канун XXI века». Каплиця біля входу на 13-те кладовище Харко-

ва (вул. Пушкінська, 108) була зведена за проектом І. М. Лаврентьєва, її освячення відбулося 12 липня 2006 р.

Див. також № 9 – Земельний банк, художнє училище, Держпром, Південний вокзал, головний корпус Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна.

1.5 Архітектори, художники

81. [Предисловие к циклу статей о епархиальных архитекторах Харьковской епархии] // «АСС». Архитектура. Строительство. Событие. – 2007. – № 1. – С. 8.

* * *

82. В порядке анонса готовящейся необычной художественной выставки // «АСС». Архитектура. Строительство. Событие. – 2008. – № 3. – С. 18–19 : ил.

Аксак В. П. – архітектор, живописець і скульптор, автор серії медальйонів, присвячених архітектурі Харкова. *«Мы присутствуем при рождении совершенно нового метода создания медальйона в технологии ювелирной керамики. Аналогов этому просто нет! […] Суть изобретения Валерия Петровича состоит в разработке новых приемов в работе с таким пластическим материалом, как глина»*

83. [Краткая биографическая справка об А. Н. Бекетове] // «АСС». Архитектура. Строительство. Событие. – 2007. – № 1. – С. 57. – Послесл. к ст. Ф. С. Рофе-Бекетова «Посвящается 145-летию со дня рождения А. Н. Бекетова : из воспоминаний внука».

84. Из истории харьковского архитектурного модерна. А. Н. Бекетов // «АСС». Архитектура. Строительство. Событие. – 2008. – № 1/2. – С. 6–11 : фот.

*«Человек своего времени **А. Н. Бекетов** не мог остаться в стороне от такого активного явления, как модерн. Но, как показывает подробный анализ его творчества, основой многих его композиций оставался классицизм, а модерн являлся свежим, интересным декоративным элементом, который выбирался мастером для соответствующих задач и ситуаций».*

85. Выдающийся украинский художник-график Георгий Семенович Верейский // Науково-теоретичні здобутки Слобідської України: філософія, релігія, культура : зб. наук. ст. за матеріалами конф. – Харків, 2000. – № 4. – С. 131–134 : портр. – В тексті повідомл. літ. етюд: Г. С. Верейскому. Старый художник : (ноктюрн).

Гімназичну і початкову художню освіту митець отримав у Харкові, а пізніше гостював у харківських родичів. *«Я с полным правом считаю себя внучатым племянником **Г. С. Верейского**. Мне посчастливилось встречаться с ним в Ленинграде и в Харькове, когда он приезжал в гости к своей двоюродной сестре, моей бабушке. Очень много интересного рассказывала о Георгии Семеновиче его обаятельная супруга Елена Николаевна Верейская (известная детская писательница). Под впечатлением этих рассказов тогда же в 1964 г. я написал небольшой литературный этюд, одобренный и слегка подправленный Еленой Николаевной».*

86. «...Есть любовь и память сердца» // Харків'яни. – 2003. – 8–14 мая :

портр. – Полный текст.

25 квітня 2003 р. на 93-му році життя в м. Дортмунді (Німеччина) помер **О. Ю. Лейбфрейд**. *«Архитектор и художник, ученый и педагог, историк архитектуры и краевед. Человек, ставший легендой Харькова, внесший исключительный вклад в благородное дело изучения и сохранения материальной культуры города, его самобытной и неповторимой архитектурной среды. Его знания в своей области были поистине энциклопедичные».*

87. Памяти учителя [архитектора **А. Ю. Лейбфрейда**] // Культурна спадщина Слобожанщини. Історія, археологія, краєзнавство. Культура і мистецтво : зб. наук.-попул. ст. / Харків. худож. музей [та ін.]. – Харків, 2010. – Число 8. – С. 4–13 : фот. – Бібліогр. наприкінці ст. (10 назв).

88. Запрещенный Пети и его дома // Слобода. – 2002. – 11 июня : фот.

Архітектор, доцент Харківського інституту інженерів комунального будівництва **В. М. Петі** (1904–1942) був репресований і розстріляний у роки Другої світової війни, а його ім'я довгий час було заборонено. Найвідомішою роботою митця є унікальна реконструкція будівлі Держбанку на розі вул. Сумської та пров. Театрального в Харкові (разом з О. М. Бекетовим). *«Помимо некоторой внутренней перепланировки предстояла надстройка всего здания на два этажа, а также полная перестройка с возвышением трех этажей здания, примыкавшего к банку с восточной стороны. В результате получился единый мощный объем от ул. Сумской до ул. Гоголя, выдержанный в едином архитектурном стиле».*

89. Архитектор Владимир Николаевич Пети. Возвращение из небытия // Культурна спадщина Слобожанщини. Культура і мистецтво : зб. наук.-попул. ст. / Харків. худож. музей [та ін.]. – Харків, 2004. – Число 2. – С. 33–38 : іл.

«Только в 2000 году мне удалось списаться с Сережей, теперь уже Сергеем Владимировичем Пети, который прислал материалы об отце и воспоминания о нем харьковского архитектора Евгения Андриановича Святченко, написанные им еще в 1993 году с целью восстановить доброе имя своего старшего друга. [...] Эти источники позволили вернуть из небытия образ человека, успевшего внести свой весомый вклад в архитектуру города Харькова, оставив о себе память в виде прекрасных зданий, по праву включенных в список памятников архитектуры нашего города».

90. Творче кредо професора Покровського / І. Лаврентьєв, Л. Розвадовський // Вечір. Харків. – 1979. – 31 груд. : фот. – Повний текст.

Архітектор **В. М. Покровський** (1864–1924) з 1907 р. до кінця життя працював у Харкові. *«За 35 років творчої діяльності він збудував за своїми проектами майже 50 різних будівель. Значна кількість цих чудових споруд – окраса нашого міста, якою харків'яни можуть пишатися і яку треба охороняти. [...] Щодо будинку № 66 на вулиці Чернишевського, то на ньому бажано було б встановити меморіальну дошку, де б сповіщалось, що тут з 1913 по 1924 рр. жив і працював видатний харківський архітектор, професор Володимир Миколайович Покровський».*

91. Харьковские мелодии Покровского // Слобода. – 2002. – 9 янв. : фот.

Чи не найцікавішим будинком **В. М. Покровського** в Харкові є приватна гімназія О. М. Покровської на вул. Чернишевській, 79 (нині театральний факультет Харківського національного університету мистецтв ім. І. П. Котляревського). *«Здание украшают сочные скульптурные детали: геральдические элементы, совы мудрости у дверей, затейливые барельефы над входами, необычно согнутые фигурки атлантов под башенками центральной композиции. Очень просто и изящно прорисованы переплеты окон. Обращают на себя внимание кронштейны под эркерами со стилизованными под старину изображениями авторов-архитекторов (постарше и в очках – Покровский, молодой вихрастый – Величко)».*

92. Человек, который построил Госпром // СтройПрайс. – 2004. –

№ 15. – С. 12–13 : фот. – Полный текст.

Інженер **П. П. Роттерт** (1880–1954) був призначений начальником будівництва Держпрому і з честю виконав це складне завдання. *«Весной 1954 г., незадолго до смерти, Павел Павлович на неделю приехал в Харьков. Вызвал по телефону такси и попросил водителя объехать вокруг площади Дзержинского. У Госпрома он вышел из машины, подошел к нему, положил руки на каменную стену и всем телом прижался к ней, будто прощался навеки. Так прошло несколько мгновений, затем, повернувшись, твердым шагом подошел к машине и, откинувшись на сидении, глухим, полным волнения голосом промолвил: "Вот теперь все, поехали!"».*

93. Памяти зодчего // СтройПрайс. – 2003. – № 35. – С. 8–9 : фот. – Полный текст.

Один із провідних архітекторів-містобудівників Харкова, завідувач кафедри Харківського інституту інженерів комунального будівництва **Л. М. Тюльпа** (1922–1994) зпроектував забудову районів Павлового Поля, житлових масивів Лідне – Агрошкола та Салтівського. *«Наиболее важной вехой в творчестве зодчего стало проектирование и застройка крупнейшего в республике Салтовского жилого массива, которому было отдано десять лет исключительно тяжелого и ответственного труда! Сегодня – это город в городе, где проживает более 350 тысяч жителей (больше, чем в Полтаве или Севастополе). Салтовка – своеобразная расплата Харькова за чрезмерно оптимистические прогнозы в части объемов реконструкции в центральной зоне города по генеральному плану 1964 г.».*

94. Почерк Цауне // Слобода. – 2001. – 20 нояб. : фот.

Архітектор **Ю. С. Цауне** (1862–1930) збудував у Харкові за своїми проектами низку житлових та громадських споруд, серед яких будинок Харківського товариства взаємного кредиту (нині пл. Павловська, 20), синагога (нині пров. Кравцова, 15), приватна чоловіча гімназія В. Ф. Давиденко (нині Харківська набережна, 4) та інші. *«Ю. С. Цауне всегда находил на спокойной плоскости фасада место для сочной, красиво прорисованной детали: мягкая дуга карниза с майоликой (Пушкинская, 53), изящная парапетная решетка гостиницы «Версаль» (Краснооктябрьская, 1), карниз на деревянных кронштейнах (Революции, 18) и даже – архитектурная ирония – коринфские капители, на которые ничего не опирается (Сумская, 44)».*

2. Життєвий та творчий шлях І. М. Лаврентьєва

2.1 Біографічні матеріали

95. Лаврентьєв Ігор Миколайович // Мистецтво України : біогр. довід. / ред. А. В. Кудрицький. – Київ, 1997. – С. 352.

96. Графика Игоря Лаврентьева // «АСС». Архитектура. Строительство. Событие. – 2007. – № 4. – С. 44–45 : ил.

«Вопрос о любви к изобразительному искусству, в моем случае, решался на генетическом уровне. Отец – архитектор и сильный график, мать – художник театра. [...] И я рисую... для себя. Каждый мотив – результат озарения, вспышки фантазии, эмоций. Романтика объекта, интересная композиция, вечная игра света и тени... Все эти переживания лучше всего передает графика: карандаш, перо, гелиевая ручка, сепия, акварель...»

97. Архитекторы Харькова : [науч.-биогр. изд. / Нац. союз архитекторов Украины, Харьк. обл. орг. ; авт.-сост.: И. Н. Лаврентьев, С. Г. Чечельницкий, Г. Т. Даниленко и др.]. – Харьков : Золотые страницы, 2008. – 373 с. : ил. – Алф. указ.: с. 357–370.

С. 120: основні біографічні відомості, портрет.

С. 214: у списку працівників інституту «Харківпроект» (архітектурно-будівельна майстерня № 1) та на груповому фото – І. М. Лаврентьєв.

С. 223: посади, досягнення та публікації, перелік основних проектів, портрет, 5 фото споруд.

С. 262: у списку працівників ТОВ «Рубежпроект» – І. М. Лаврентьєв.

98. Лаврентьев Игорь Николаевич : [автобиогр. очерк] // Славные имена / П. В. Воловник, О. П. Воловник. – Харьков, 2008. – С. 293–346 : фот.

99. Рубаненко, Л. Из жизни замечательных семей / Людмила Рубаненко // «АСС». Архитектура. Строительство. Событие. – 2008. – № 1/2. – С. 48–49 : ил.

Харківський клуб усіх можливих художників «Гостиная на Дворянской» ініціював проект «Династії», метою якого є показати творчість художніх династій, що нараховують не менше трьох поколінь. Таких у списку клубу 19 – Єгорови, Шигимаги, Савченки, **Лаврентьєви**, Петрови, Пяниди, Чернови, Брозголі та інші.

100. Лаврентьев Игорь Николаевич // Краеведы Слобожанщины : биогр. справ. / сост. : В. О. Соловьев и др. – Харьков, 2011. – С. 75–76. – Загл. обл.: Краеведы Харьковщины.

2.2 Професійна діяльність

101. Падалка, Л. Лучшие названы / Леся Падалка // Слобода. – 2002. – 20 дек.

Творчу премію Харківського міськвиконкому в галузі архітектури за 2002 р. присуджено **І. М. Лаврентьєву** за вагомий внесок у створення книги «Харьков вчера, сегодня, завтра».

102. Лучшим – муниципальные премии // Веч. Харьков. – 2002. – 21 дек.

103. Муніципальні премії харків'янам // Слобід. край. – 2003. – 3 січ.

104. Муниципальная премия в области архитектуры. Харьков : [1995–2005 гг.] // «АСС». Архитектура. Строительство. Событие. – 2007. – № 1. – С. 7 : портр.

Лауреат 2002 р. – **І. М. Лаврентьєв**.

* * *

105. Геншафт, Г. Вперше на Україні / Г. Геншафт // Вечір. Харків. – 1970. – 14 груд.

У 1969 р. на Салтівці за проектом інституту «Харківпроект» розпочалося спорудження містечка будівельників, до якого увійдуть гуртожитки та житлові будинки, комплекс профтехучилищ, громадський центр, спорткомплекс, парк відпочинку та інші об'єкти. *«Основна частина проекту розроблена в майстерні* ***І. М. Лаврентьєва*** *Т. А. Моревою у співдружності з Ж. С. Каторгіною та В. В. Козелецьким. Авторський колектив багато думав над кожним елементом проекту, прагнув створити сьогоднішньому і завтрашньому будівнику такі житлово-побутові та культурні умови, які сприяли б творчій праці. І це йому вдалося».*

106. Охота, И. Я. Трудовой ритм Харьковпроекта / И. Я. Охота // Стр-во и архитектура. – 1975. – № 1. – С. 12–15 : ил.

Колектив інституту «Харківпроект» розробив генеральний план розвитку Харкова, веде комплексне проектування забудови мікрорайонів і крупних громадських споруд. Авторами найцікавіших та високоякісних робіт є архітектори Е. Ю. Черкасов, С. Г. Бодилевська,

І. М. Лаврентьєв, Б. Г. Клейн, Т. А. Морева та інші.

107. «Панорама»: клуб знавців міста // Вечір. Харків. – 1979. – 23 січ.

У газеті «Вечірній Харків» започатковано рубрику «Панорама: Клуб знавців міста». Бути членами громадської редколегії клубу запросили людей, які «знають про Харків все»: М. Т. Дяченка – завідувача кафедри інституту культури, Г. І. Бурик і В. В. Рєзникову – директора і заступника директора державного обласного архіву, **І. М. Лаврентьєва** – головного архітектора технічного відділу інституту «Харківпроект», Г. М. Каширіну – головного бібліографа відділу краєзнавчої роботи державної наукової бібліотеки ім. В. Г. Короленка, В. М. Єрпульову – заступника директора історичного музею і М. М. Безхутрого – головного зберігача художнього музею.

108. Реуцька, Л. За роботою – громадська редколегія / Л. Реуцька ; фото С. Побєдіна // Вечір. Харків. – 1979. – 5 трав.: фот.

Нова рубрика «Панорама» є популярною серед харків'ян. *«Читачі з великою зацікавленістю знайомляться з розповідями про народження і розвиток Харкова, з якими виступає завідуючий кафедрою інституту культури, автор багатьох книжок про наше місто М. Т. Дяченко, узнають про не відомі раніше факти з історії, про які пишуть співробітники облдержархіву В. В. Рєзникова та В. Г. Панкратьєва, читають про майбутню забудову вулиць і площ у матеріалах з ілюстраціями під рубрикою "Архітектурний літопис", яку веде головний архітектор інституту "Харківпроект" **І. М. Лаврентьєв**».* На фото перший праворуч – І. М. Лаврентьєв.

109. Зустріч знавців міста / фото С. Побєдіна // Вечір. Харків. – 1980. – 16 груд.: фот.

На черговому засіданні громадської редколегії рубрики «Панорама», до якої входить **І. М. Лаврентьєв**, підбито підсумки роботи клубу, обговорено тематику наступних випусків. На фото третій праворуч – І. М. Лаврентьєв.

110. Сто краеведческих чтений : (хроника и содерж.) [Вып. 1] / Харьк. гос. науч. б-ка им. В. Г. Короленко ; [сост.: Т. Г. Шерстюк, В. А. Ярошик]. – Харьков, 1988. – 39 с. – Имен. указ.: с. 35–38.

С. 6: відомості про виступ **І. М. Лаврентьєва** «Проблеми містобудування» на краєзнавчих читаннях у ХДНБ ім. В. Г. Короленка 31 жовтня 1980 р.

111. Кононенко, В. Молоді містобудівники – Харкову / В. Кононенко // Вечір. Харків. – 1981. – 30 черв.

В інституті «Харківпроект» відбувся «виїзний» захист дипломних проектів архітекторів Харківського інституту інженерів комунального будівництва. Зокрема, розглядався проект 526 мікрорайону Салтівського житлового масиву, в якому пропонується забудова ділянки в районі річки Харків 3-4-поверховими будинками підвищеного комфорту, економічності і щільності. *«Головний архітектор "Харківпроекту" **І. М. Лаврентьєв** схвально оцінив перший досвід публічного розкладу дипломних проектів випускників-архітекторів ХІКБу і підкреслив надзвичайну актуальність теми. Відзначивши важливі позитивні моменти дипломного проекту, він особливо виділив його малоповерхову частину. В нашій країні цьому питанню приділяється все більше уваги».*

112. Каширіна, Г. М. Краєзнавчі читання // Вечір. Харків. – 1983. – 27 квіт. – Підпис: Г. Миколаєва.

У ХДНБ ім. В. Г. Короленка відбулися 50-ті краєзнавчі читання. За час їх проведення з повідомленнями про свої дослідження і роботи виступали доктор філологічних наук М. Ф. Гетьманець, кандидати технічних наук І. Ю. Саратов і В. В. Смоленський, архітектори **І. М. Лаврентьєв** і О. Ю. Лейбфрейд, мистецтвознавець М. М. Безхутрий, театрознавець Б. Л. Інгор та інші.

113. [**Совещание секции** теории архитектуры Союза архитекторов Украины на тему «Современные проблемы формирования архитектурного ансам-

бля»] // Стр-во и архитектура. – 1983. – № 7. – 4-я с. обл. – (В Союзе архитекторов Украины).

Нарада була проведена в порядку підготовки до V пленуму Спілки архітекторів СРСР. В обговоренні питань брав участь харківський архітектор **І. М. Лаврентьєв**.

114. [**Выездное заседание** секции архитектуры жилых зданий и секции градостроительства Союза архитекторов Украины в Харькове] // Стр-во и архитектура. – 1984. – № 8. – 4-я с. обл. – (В Союзе архитекторов Украины).

Мета заходу – ознайомлення з новими серіями типових проектів житлових будинків. У обговоренні взяли участь В. Т. Семенов, Л. О. Яновицький, Є. А. Святченко, Б. Г. Клейн, **І. М. Лаврентьєв** та інші архітектори Харкова.

115. Сто краєзнавчих читань : (хроніка та зміст). Вип. 3 / Харків. держ. наук. б-ка ім. В. Г. Короленка ; [уклад.: В. О. Ярошик, Т. Г. Шерстюк]. – Харків, 2003. – 92 с. – Бібліогр.: с. 71–87. – Покажч.: с. 88–91.

С. 36: відомості про виступ **І. М. Лаврентьєва** «Історія архітектури Харкова» в межах презентації книги Ю. М. Шкодовського, І. М. Лаврентьєва, А. Ю. Лейбфрейда, Ю. Ю. Полякової «Харьков вчера, сегодня, завтра» у ХДНБ ім. В. Г. Короленка 12 червня 2002 р.

116. К 50-летию творческой деятельности Лаврентьева Игоря Николаевича // Культурна спадщина Слобожанщини. Культура і мистецтво : зб. наук.-попул. ст. / Харків. худож. музей [та ін.]. – Харків, 2005. – Число 4. – С. 5–6 : портр. – Підпис: Друзья и коллеги института «Харьковпроект».

117. Лаврентьева, Л. 23 специализированная выставка «Строительство. Усадьба»: новое прочтение / Лейла Лаврентьева // «АСС». Архитектура. Строительство. Событие. – 2008. – № 1/2. – С. 25 : фот.

У межах виставки-ярмарку «Будівництво. Садиба. Обладнання та інструмент» відбувся архітектурний вернісаж, у якому взяли участь архітектурно-проектні майстерні та організації, окремі харківські архітектори та дизайнери. Відвідувачам були представлені проекти храмів (арх. П. Г. Чечельницький, **І. М. Лаврентьєв**), приватних котеджів («ТАЕР», «О.С.А.», «Рубежпроект»), а також живопис і графіка Б. М. Кагана, **І. М. Лаврентьєва** та інших.

118. Сто краєзнавчих читань : (хроніка та зміст). Вип. 4 / Харків. держ. наук. б-ка ім. В. Г. Короленка ; [уклад.: В. О. Ярошик, О. М. Дмитрієва]. – Харків, 2011. – 128 с. – Імен. покажч.: с. 120–126.

С. 10: відомості про виступ **І. М. Лаврентьєва** «Харків очима архітектора» на краєзнавчих читаннях у ХДНБ ім. В. Г. Короленка 31 січня 2003 р.

119. Каган, Б. Встреча с профессором архитектуры Дмитрием Мазо / Борис Каган // Дайджест Е. – 2012. – № 5 (май).

На зустрічі в Будинку архітектора обговорювалися проблеми сучасної архітектури. *«Участники встречи: гл. специалист «Харьковпроекта» **Игорь Лаврентьев**, гл. архитектор области Михаил Рабинович, кандидат архитектуры Наталья Криворучко и автор этих строк выразили уверенность в необходимости продолжения плодотворных контактов со своими зарубежными коллегами».*

120. Красиков, М. М. «Харківські дворики»: з історії проекту / М. М. Красиков // Праці пам'яткознавців : ювіл. зб. наук. ст. з пам'яткоохорон. роботи / Харків. худож. музей [та ін.]. – Харків, 2014. – Вип. 3, ч. 2. – С. 136–147.

В етнографічному музеї «Слобожанські скарби» ім. Г. Хоткевича реалізується проект «Я пам'ятаю…», метою якого є зафіксувати розповіді людей старшого покоління про минуле Харкова. *«Багато цікавого ми дізналися під час зустрічі з **Ігорем Миколайовичем Лавре-***

***нтьєвим** (1930 р. н.), головним архітектором "Харківпроекту". Чого варта хоча б його розповідь про перші дні по смерті Сталіна»*.

121. Пустовит, Д. Проект «Я помню…» этнографического музея «Слобожанські скарби» им. Г. Хоткевича НТУ «ХПИ» / Д. Пустовит // Україна і світ: гуманітарно-технічна еліта та соціальний прогрес : тези доп. Міжнар. наук.-теор. конф. студ. і аспірантів, 8–9 квіт. 2014 р., м. Харків / Нац. техн. ун-т «Харків. політехн. ін-т». – Харків, 2014. – С. 88–89.

У рамках проекту відбулися зустрічі з О. О. Іваницьким, онуком фотографа О. І. Іваницького, та філологом Н. О. Нікіпєловою. *«Третья акция была посвящена встрече со старейшим харьковским архитектором (1930 г.р.), историком архитектуры Харькова, главным архитектором "Харьковпроекта" **Игорем Николаевичем Лаврентьевым**. Он рассказал о Доме специалистов, где прошла значительная часть его жизни. Вспомнил Игорь Николаевич и о своих учителях по ХИСИ, в частности, об А. Лейбфрейде и А. Тице. Все акции были зафиксированы на диктофон и видеокамеру. После расшифровки материалов какая-то их часть будет подготовлена к публикации»*.

2.2.1 Проекти та збудовані споруди

122. Голуб, Л. Молодость старого города / Л. Голуб ; рис. И. Лаврентьева // Правда Украины. – 1964. – 6 окт. : рис.

Фахівці Харківської філії інституту «Діпроміст» розробили план реконструкції м. Кременчука Полтавської області. У складі авторського колективу – архітектори **І. Лаврентьєв** та Р. Євелевич, інженери Р. Любарський та В. Рябов, економіст Л. Стародубова.

123. Сапунов, Б. П. Основные итоги работы и задачи проектных и изыскательских организаций / Б. П. Сапунов // Стр-во и архитектура. – 1976. – № 6. – С. 1–6 : фот.

С. 2: універмаг «Московський» (співавт. – архітектор Ж. С. Каторгіна, інженер – А. М. Разумовський) – фото.

124. Лелюк, Н. Ф. Микрорайоны смотрят в завтра : [интервью с заместителем глав. инженера ин-та «Харьковпроект» Н. Ф. Лелюком] / записал А. Михайленко // Крас. знамя. – 1982. – 29 авг.

Згідно з генеральним планом розвитку Харкова до 2010 р. інститут «Харківпроект» завершив роботу над черговими проектами забудови мікрорайонів. У проектах 841-го (Червонозаводський район; авт. колектив – Л. Г. Савенко, О. І. Волков, Л. В. Округжнова та ін.) та 761-го (Орджонікідзевський район; авт. колектив – Л. І. Змієва, **І. М. Лаврентьєв**, С. М. Надточій та ін.) мікрорайонів основна увага приділена питанню боротьби з міським шумом.

125. Александрова, В. На карті Харкова / В. Александрова // Соціаліст. Харківщина. – 1982. – 24 груд.

Незабаром у Харкові з'являться нові красиві та зручні споруди. Серед найбільш цікавих проектів, розроблених працівниками інституту «Харківпроект», – «безшумні» будинки (автори – **І. М. Лаврентьєв**, С. М. Надточій, О. І. Волков, Л. В. Окружнова), будинки поліпшеного планування (автори – В. А. Касьян, Г. М. Онопченко), Палац піонерів на просп. Тракторобудівників (кер. авт. групи – В. О. Бобровський), проект впорядкування Університетської Гірки (автори – Н. М. Меншова, О. Б. Блох та ін.), найбільший у Харкові торговельний комплекс на розі вул. Короленка та Пушкінської (кер. авт. колективу – О. І. Волков).

126. Тиц, А. А. Харьков : (архитектур.-ист. очерк) / А. А. Тиц, П. Е. Шпара. – Киев : Будівельник, 1983. – 230 с. : ил.

С. 169: критий ринок «Кінний» на пл. Повстання – згадка.

С.191–192: мікрорайони № 311 (Соснова Гірка) на вул. Клочківській, (співавт. – Т. А. Морева, В. О. Можейко) та № 351 (співавт. – Б. Г. Клейн, В. І. Рябченко) – згадки.

С. 200: Центр науково-технічної інформації на просп. Гагаріна (співавт. – Л. М. Силаєва, Н. А. Пиліграм).

С. 206: обчислювальний центр «Оргтехбуду» на Павловому Полі (співавт. – Л. М. Силаєва, Н. С. Фурманова).

127. Харьков: архитектура, памятники, новостройки : путеводитель / [сост.: А. Ю. Лейбфрейд, В. А. Реусов, А. А. Тиц ; авт. коллектив: Б. Г. Клейн, И. Н. Лаврентьев, А. Ю. Лейбфрейд и др.]. – Харьков : Прапор, 1985. – 151 с., 8 л. фот. : ил.

С. 93: висотна будівля проектно-технологічного інституту «Оргтехбуд» на вул. Отакара Яроша (співавт. – Н. С. Фурманова, Л. М. Силаєва) – згадка.

С. 95: мікрорайон № 311 (Соснова Гірка) на вул. Клочківській (співавт. – Т. А. Морева, В. О. Можейко) – стисла довідка.

С. 99: мікрорайон № 533 Салтівського житлового масиву (співавт. – Т. А. Морева, Ж. С. Каторгіна, В. І. Лещенко) – стисла довідка.

С. 101: універмаг «Московський» на просп. Тракторобудівників, 158 (співавт. – Ж. С. Каторгіна) – стисла довідка.

С. 111: колгоспний ринок на пл. Повстання – згадка.

С. 118: великопанельні висотні будинки на вул. Другої П'ятирічки (співавт. – Т. А. Морева, В. О. Можейко) – стисла довідка.

С. 124: Центр науково-технічної інформації на просп. Гагаріна (співавт. – Л. М. Силаєва) – стисла довідка.

128. Те саме. – Изд. 2-е, испр. и доп. – Харьков : Прапор, 1987. – 151 с., 8 л. фот. : ил.

129. Шпара, П. Е. Записки архитектора / П. Е. Шпара. – Киев : Будивэльнык, 1988. – 89 с. : ил.

С. 71–74: критий ринок на пл. Повстання, комплексна серія типових проектів з 12- та 16-поверховими житловими будинками (в авторському колективі), Центр науково-технічної інформації на просп. Гагаріна (співавт. – Л. М. Силаєва), поштамт з АТС на вул. Кірова (співавт. – А. П. Бондаренко), мікрорайон на Сосновій Гірці з забудовою 12- та 16-поверховими будинками (співавт. – Т. А. Морева, В. О. Можейко), обчислювальний центр «Оргтехбуду» на Павловому Полі – згадки.

130. Иванова, Н. Мансардная надстройка – будущее пятиэтажек / материал подгот. Н. Иванова // Ватерпас. – 1996. – № 6. – С. 28–30 : ил.

С. 28–29: проект реконструкції з надбудовою п'ятиповерхового житлового будинку № 68 по просп. Леніна в м. Харкові (співавт. – Н(?). С. Дяченко).

131. Харьков вчера, сегодня, завтра / Ю. М. Шкодовский, И. Н. Лаврентьев, А. Ю. Лейбфрейд, Ю. Ю. Полякова. – Харьков : Фолио, 2002. – 207 с., [17] л. фот. : ил. – Библиогр.: с. 198–199. – Рез. : англ.

С. 67: мікрорайон по вул. Сімнадцятого Партз'їзду.

С. 68: критий ринок «Кінний» на пл. Повстання.

С. 74: Центр науково-технічної інформації на просп. Гагаріна (співавт. – Л. М. Силаєва) – фото.

С. 78: мікрорайони № 531 та № 533 Салтівського масиву (співавт. – Т. А. Морева, В. А. Касьян); мікрорайони по вул. Другої П'ятирічки (співавт. – Т. А. Морева) та по вул. Сімнадцятого Партз'їзду – обидва в Орджонікідзевському районі; універмаг «Московський» на Салтівці (співавт. – Ж. С. Каторгіна).

С. 79: Центр науково-технічної інформації на просп. Гагаріна – згадка.

С. 80: мікрорайони № 759 в Орджонікідзевському районі (співавт. – С. Г. Бодилевська, Л. В. Бондаренко) та № 761 в районі Південних П'ятихаток (співавт. – Л. І. Змієва, С. М. Надточій, С. І. Гаркуша, О. І. Волков).

С. 81: міський поштамт з АТС на розі вул. Кірова та Руставелі (співавт. – А. П. Бондаренко, А. М. Разумовський) – згадка; Генеральний план розвитку Харкова на період 1986–2005 рр. (у складі авт. колективу).

С. 82: мікрорайон № 311 (Соснова Гірка) (співавт. – Т. А. Морева, В. О. Можейко) – фото.

С. 118: добудова верхнього поверху будівлі АТС на розі вул. Іванова та Мироносицької.

С. 136: мікрорайон № 311 (Соснова Гірка) (співавт. – Т. А. Морева, В. О. Можейко).

С. 140: критий ринок «Кінний» на пл. Повстання – згадка; міський поштамт з АТС на розі вул. Кірова та Руставелі (співавт. – А. П. Бондаренко, Н. С. Фурманова).

С. 142: великопанельні 16-поверхові будинки по вул. Другої П'ятирічки (співавт. – Т. А. Морева, В. О. Можейко).

С. 143: площа перед заводом ім. В. О. Малишева, Центр науково-технічної інформації на просп. Гагаріна (співавт. – Л. М. Силаєва) – згадки.

С. 150: інформаційно-обчислювальний центр «Конус» на розвилці вул. Котлова та Пащенківської (співавт. – Б. Г. Клейн, В. І. Рябченко) – згадка.

С. 156: Концепція розвитку міста Харкова до 2015 року (у складі авт. колективу).

С. 164: проект каплиці св. Апостола Павла по вул. Пушкінській, 108 – фото.

132. Те саме. – 2-е изд., испр. и доп. – Харьков : Фолио, 2002. – 207 с., [17] л. фот. : ил. – Библиогр.: с. 198–199. – Рез. : англ.

133. Те саме. – Харьков : Фолио, 2007. – 207 с., [17] л. фот. : ил. – Библиогр.: с. 198–199. – Рез. : англ.

134. *Архитектурно-градостроительный совет. Харьков. Февраль–май 2006 // «АСС». Архитектура. Строительство. Событие. – 2006. – № 2. – С. 12–13.

С. 12: ескізний проект житлово-торговельного комплексу по просп. Леніна, 70А в Харкові (співавт. – Т. А. Поливанова, Л. О. Британ) – 2 кольорових фото.

С. 13: проект планування магістралі Московського проспекту від ст. метрополітену «Ім. О. Масельського» до вул. Плиточної в Харкові та детальний план території. Ескізний проект території житлових комплексів з об'єктами соціально-інженерної інфраструктури по просп. Московському (між вулицями Північною та Плиточною) (співавт. – Т. А. Поливанова, В. В. Пономарьов, М. В. Селіванов, Л. О. Британ, О. Ю. Лаптій) – 2 кольорових фото.

135. *Институт «Харьковпроект». Новые объекты // «АСС». Архитектура. Строительство. Событие. – 2006. – № 2. – С. 30–31.

С. 30: робочий проект житлово-торговельного комплексу по просп. Леніна, 70А в Харкові (співавт. – Т. А. Поливанова, Л. О. Британ, Я. Ю. Чечельницький) – кольорове фото.

С. 31: проект житлових комплексів з об'єктами соціально-інженерної інфраструктури по просп. Московському (між вулицями Північною та Плиточною) (співавт. – Т. А. Поливанова, Л. О. Британ, О. Ю. Лаптій, Я. Ю. Чечельницький, Т. М. Горбачова, О. В. Лиманський, Т. А(?). Буклей, В. С. Дворников, А(?). В. Разіньков) – 3 кольорових фото.

136. *Квартальная застройка в Харькове // «АСС». Архитектура. Строительство. Событие. – 2006. – № 4.

Проект житлового комплексу з об'єктами торговельного, соціально-побутового призначення та багатоповерховим паркінгом по вул. Котлова, 76 у Харкові (співавт. – Т. М. Горбачова, Т. А. Поливанова, О. Ю. Лаптій, М. М. Цибулевський) – фото.

137. Архитектурно-градостроительный совет. Харьков. Январь–апрель 2007 // «АСС». Архитектура. Строительство. Событие. – 2007. – № 1. – С. 14–15.

С. 15: робочий проект житлового будинку зі вбудовано-прибудованими адміністративними приміщеннями по вул. Клочківський, 101 з комплексним благоустроєм 421-го мікрорайону в м. Харкові (співавт. – Т. А. Поливанова, М. М. Цибулевський, Т. М. Горбачова) – кольорове фото.

138. Чечельницкий, П. Г. Новые часовни Харьковщины // «АСС». Архитектура. Строительство. Событие. – 2007. – № 4. – С. 41.

Каплиця Первоверховних Апостолів Петра і Павла – згадка, кольорове фото.

139. Архитекторы Харькова : [науч.-библиогр. изд. / Нац. союз архитекторов Украины, Харьк. обл. орг. ; авт.-сост.: И. Н. Лаврентьев, С. Г. Чечельницкий, Г. Т. Даниленко и др.]. – Харьков : Золотые страницы, 2008. – 373 с. : ил. – Алф. указ.: с. 357–370.

С. 20: міський поштамт з АТС на вул. Кірова (співавт. – А. П. Бондаренко) – згадка.

С. 22: мікрорайон № 761 по просп. Московському біля окружної дороги (співавт. – Л. І. Змієва, С. М. Надточій, С. І. Гаркуша) – згадка.

С. 208: міський поштамт з АТС на вул. Кірова (співавт. – А. П. Бондаренко, Н. С. Фурманова), універмаг «Московський» на Салтівці (співавт. – Ж. С. Каторгіна) – згадки.

С. 209: каплиця Первоверховних Апостолів Петра і Павла на вул. Пушкінській, 108 – згадка.

С. 213: Концепція розвитку міста Харкова (у складі авт. колективу) – схема.

С. 222: багатофункціональний офісно-торговельний центр з готелем і паркінгом у пров. Тургенівському, 5 (співавт. – О. П. Каледін, Е. А. (?) Бєлікова) – кольорове фото.

С. 312: мікрорайон № 761 і шумозахисні житлові будинки по просп. Московському (співавт. – С. І. Гаркуша, О. І. Волков, С. М. Надточій) – фото.

С. 326: мікрорайон № 311 (Соснова Гірка) (співавт. – В. О. Можейко, Т. А. Морева) – фото.

140. Воловник, П. В. Славные имена / П. В. Воловник, О. П. Воловник. – Харьков : Изд. дом ЖЗЛ, 2008. – 463 с.

С. 241: проект багатоповерхового громадсько-житлового комплексу на просп. Московському, 97 (співавт. – Т. А. Поливанова, Я. Ю. Чечельницький, Д. В. Тугусов) – кольорове фото.

2.2.2 Офіційні відгуки на дисертаційні роботи

141. Николенко, Т. Ю. Формирование изолированной комфортной среды в массовом жилище : автореф. дис. … канд. архитектуры : 18.00.02 / Николенко Татьяна Юрьевна ; Моск. архитектур. ин-т. – Москва, 1982. – 21 с.

142. Шубович, С. А. Формирование структуры и композиции городов во второй половине XIX – XX вв. под влиянием транспортных факторов : (на примере крупных городов Украины) : автореф. дис. … канд. архитектуры : 18.00.04 / Шубович Светлана Александровна ; Центр. науч.-исслед. и проект. ин-т градостр-ва. – Москва, 1992. – 23 с.

143. Шубович, С. О. Архітектурна композиція в світлі міфопоетики : автореф. дис... д-ра архітектури : 18.00.01 / Шубович Світлана Олександрівна ; Харків. держ. техн. ун-т буд-ва та архітектури. – Харків, 1999. – 34 с.

144. Криворучко, Н. І. Творчий процес в архітектурі (логічні та інтуїтивні аспекти) : автореф. дис... канд. архітектури : 18.00.01 / Криворучко Наталя Іванівна ; Харків. держ. техн. ун-т буд-ва та архітектури. – Харків, 2000. – 18 с.

145. Іванова, Н. В. Розробка методики оцінки ефективності звукоізоляції житлових будинків від повітряних шумів на підставі системного підходу : автореф. дис... канд. техн. наук : 05.23.01 / Іванова Ніна Василівна ; Харків. держ. техн. ун-т буд-ва та архітектури. – Харків, 2001. – 20 с. : рис.

146. Чечельницький, С. Г. Методи інформаційного аналізу морфології міського середовища (на прикладі міста Харкова) : автореф. дис. ... канд. архітектури : 18.00.01 / Чечельницький Сергій Георгійович ; Харків. держ. техн. ун-т буд-ва та архітектури. – Харків, 2006. – 20 с.

147. Дудукина, Д. А. А. Н. Бекетов (1862–1941). Творческая деятельность и вклад в развитие архитектуры юга России и Украины конца XIX – первой трети XX веков : автореф. дис. … канд. архитектуры : 18.00.01 / Дудукина Дарья Александровна ; Моск. архитектур. ин-т (гос. акад.). – Москва, 2008. – [2], 24 с.

2.2.3 Наукове редагування, професійні консультації, коментарі, висновки

148. Тиц, А. А. Харьков : (архитектур.-ист. очерк) / А. А. Тиц, П. Е. Шпара. – Киев : Будівельник, 1983. – 230 с. : ил.

У передмові автори висловлюють вдячність рецензенту **І. М. Лаврентьєву** за корисні зауваження та цінні поради, надані під час підготовки книги до публікації.

149. Харків очима студентів / Харків. нац. акад. міськ. госп-ва, Містобудів. ф-т, Каф. архітектур. моніторингу міськ. середовища ; [уклад.: М. П. Буряк, С. О. Шубович, О. С. Соловйова, Н. С. Вінтаєва ; наук. ред. І. М. Лаврентьєв]. – Харків : ХНАМГ, 2004. – 84 с. – На тит. арк.: До 350-річчя міста.

150. Харьков 1941–1943... : фотоальбом подгот. на основе архив. материалов / авт.-сост.: В. Зильберберг, В. Бысов ; [фото А. Егорова, А. Шайхета, С. Хорошко и др.]. – Харьков : Золотые страницы, 2009. – 112 с. : фото.

Автори дякують тим, хто сприяв у реалізації проекту «Харків 1941–1943», у т. ч. **І. М. Лаврентьєву**.

151. Харьков. Город, переживший войну : фотоальбом / авт.-сост.: В. Зильберберг, В. Бысов. – Харьков : Дом рекламы, 2010. – 192 с. : фото.

Серед осіб, яким автори висловлюють вдячність за чуйність та вагомий внесок у проект, – **І. М. Лаврентьєв**.

* * *

152. Шекера, С. Жилье по Хрущову / Светлана Шекера // Объектив-Но. – 2005. – 10 нояб.

50 років тому М. С. Хрущов підписав постанову «Про усунення надмірностей у проектуванні та будівництві», яка поклала початок масовому будівництву економічного дешевого житла. Згадує **І. М. Лаврентьєв**: *«И все эти разговоры, что типовые проекты брались за рубежом – как сейчас говорят: я живу в польке, я живу в чешском проекте – все это чепуха! Все делалось в Харькове! И хрущовку пятиэтажную, все мы здесь делали».*

153. Зиненко, Ю. Пять самых запутанных зданий Харькова / Юрий Зиненко // Газета по-харьковски. – 2007. – 15 марта. – С. 10–11 : фот.

До числа найбільш заплутаних споруд міста належать будівлі Харківського національного університету міського господарства ім. О. М. Бекетова, Держпрому, Харківського наці-

онального університету ім. В. Н. Каразіна, Харківського національного академічного театру опери та балету ім. М. В. Лисенка та управління Південної залізниці. *«Впрочем, даже в появлении сверхзапутанных сооружений можно найти определенную историческую закономерность, считает главный архитектор института “Харьковпроект” **Игорь Лаврентьев**...».*

154. Якушко, О. Тычине портил жизнь сосед, а Вишня жил с четырьмя псами / Оксана Якушко // Сегодня : [харьк. вып]. – 2008. – 26 мая. – С. 12–13: фот.

Харківський будинок письменників «Слово» (вул. Культури, 9), збудований наприкінці 1920-х років, був обладнаний за останнім словом часу. Проте, як і в багатьох інших житлових будинках тих років, у його квартирах не було кухонь. *«“Это был один из строительных экспериментов той эпохи, – объясняет архитектор **Игорь Лаврентьев**. – Советского писателя и рабочего нужно было освободить от быта, поэтому не только на фабриках, заводах, но и в домах появлялись точки общепита”. То же самое касалось и детсадов – их оборудовали прямо в жилых домах. Не стал исключением и “Слово”. “Ясли были изобретением тех времен. Ведь тогда считалось, что работать должны все, в том числе и только что родившие мамы. Какие там грудные дети? Считалось, что их нужно уносить, складывать вместе и воспитывать в духе преданности коммунистической партии. Это уже спустя много лет у женщин появился оплачиваемый отпуск по уходу за ребенком, а тогда были только ясли!” – говорит Игорь Николаевич».*

155. Якушко, О. Непроходимые переходы / Оксана Якушко // Сегодня : [харьк. вып]. – 2008. – 17 июня. – С. 9 : фот.

У Харкові відчувається нестача підземних переходів. Альтернативою їм могли б стати надземні мости. *«“Я себе плохо это представляю у нас. В Берлине на такой мост поднимаются на лифте, для нас это недоступно. А подземный переход очень нужен, например, под пл. Розы Люксембург. В советское время обсуждали переход под пл. Свободы, чтобы выход сделать на 1-й этаж Гипрококса, так делают в Европе. Но тогда не разрешили. А теперь строить такие переходы по деньгам – все равно, что строить метро”, – прокомментировал нам главный архитектор “Харьковпроекта” **Игорь Лаврентьев**».*

156. Остапченко, Е. Харьков 20 лет спустя / Елена Остапченко // Сегодня : [харьк. вып]. – 2008. – 18 июля. – С. 22–23 : фот.

За допомогою архітекторів журналісти газети спробували визначити перспективи розвитку міста – реконструкцію історичного центру, спорудження естакад і швидкісних магістралей, будівництво житла. *«“Ни один миллиардер не хочет строить для детей”, – с горечью констатирует архитектор **Лаврентьев**. Иногда со скрипом соглашаются на детский садик – небольшой, мест на 20–30. О школе не может быть и речи. Потому что, по нормативам, на нее нужно 2 га: чтобы поместился не только учебный корпус, но и дворик, и спортплощадка. Чтоб такие просторы и не приносили прибыль – не наш менталитет».*

157. Ермоленко, О. От пробок спасут лишь велосипеды / Оксана Ермоленко // Сегодня : [харьк. вып]. – 2008. – 29 июля. – С. 9 : фот.

Найбільше заторів у Харкові на вулицях Сумській та Пушкінській, Полтавському Шляху на ділянці від вул. Нариманова до мосту Південної залізниці, перехресті вулиць Весніна та Шевченка. *«В городской ГАИ предрекают, что скоро пробок будет еще больше. Дороги шире не сделаешь, многоуровневые дорожные развязки и новые паркинги – только мечта. “Когда появятся многоуровневые дорожные развязки, у нас в 2 раза увеличится количество машин, – рассказал “Сегодня” главный инженер [архитектор. – Прим. сост.] института “Харьковпроект” **Игорь Лаврентьев**. – Рецептом от пробок может стать запрет въезжать в центр города. Еще одно проверенное в Европе средство – велосипеды”».*

158. Полишко, Л. «Украину» подсветят неоновыми огнями / Лина Полишко // Сегодня : [харьк. вып]. – 2008. – 4 авг. – С. 8 : фот.

У Харкові розпочато ремонт кіноконцертного залу «Україна» (міський сад ім. Т. Шевченка) з можливою заміною декоративного панно на фасаді будівлі. **І. М. Лаврентьєв**

розповідає про історію створення та унікальні особливості залу. *«“Мне это панно нравится, в нем нет никаких символов советской эпохи, чтобы можно было говорить, что оно устарело. Там присутствуют вечные темы: есть рояль и красивая девушка. По-моему, памятники хороши именно тогда, когда сохраняются в первозданном виде”, – прокомментировал “Сегодня” архитектор Игорь Лаврентьев».*

159. Тесленко, Ю. Харьков застраивают как при СССР / Юлия Тесленко // Сегодня : [харьк. вып]. – 2008. – 10 авг. – С. 9 : фот.

На засіданні міськвиконкому обговорювалася реконструкція кількох районів міста, зокрема Левади та Подолу. *«“В эти районы нужно вложить колоссальные средства, миллионы, — говорит главный архитектор “Харьковпроекта” **Игорь Лаврентьев**. – Это огромное болото, которому нужны осушительные системы. В свое время даже советские власти не взялись за такой проект”. Строить из-за высокого уровня грунтовых вод сегодня нельзя, нужны дренажные системы».*

160. Якушко, О. Аэропорт предлагают обсуждать всем миром / Оксана Якушко // Сегодня : [харьк. вып]. – 2008. – 27 авг. – С. 8 : фот.

Проект реконструкції Харківського аеропорту до Євро–2012 винесено на громадські слухання. *«Проект аэропорта архитектор **Игорь Лаврентьев** до сих пор считает недоработанным. “Не знаю, как сейчас, а тогда никаких свежих градостроительных решений не было. Обычная квадратная коробка, такую же и мы предлагали. Незачем было обращаться к немцам. Они только внешний вид спроектировали, а все то, что внутри, – наше”, – рассказал Лаврентьев. По его словам, в прошлом варианте плана реконструкции разработчики совершенно не учли, что к аэропорту можно подъехать по узенькой улочке. А ведь во время ЕВРО–2012 приезжающих туристов должны будут встречать и развозить автобусы. Расширить эту дорогу технически невозможно, заявил архитектор».*

161. Ермоленко, О. Резиновые рельсы спасут наши дороги / Оксана Ермоленко // Сегодня : [харьк. вып]. – 2008. – 9 окт. – С. 8 : фот.

Архітектори пропонують пустити в центрі Харкова, зокрема на вул. Пушкінській, «безшумний» трамвай на гумових рейках, виготовлених за чеською технологією. *«Некоторые архитекторы говорят, что смысла запускать дорогой и тихий трамвай нет. “Сейчас там очень большие пробки, движение стоит, – считает главный архитектор “Харьковпроекта” **Игорь Лаврентьев**. – Трамваи не разгоняются и грохот не создают. А по-хорошему нужно закупать качественные трамваи, которые точно шуметь не будут”».*

162. Тесленко, Ю. Фундамент под аэропорт освятят к новому году / Юлия Тесленко // Сегодня : [харьк. вып]. – 2008. – 13 окт. – С. 8 : фот.

У Харківському аеропорту почалося будівництво нового терміналу і планується реставрація центральної будівлі, відкритої в 1954 р. *«Здание со шпилем – типичное здание сталинской эпохи, – говорит архитектор **Игорь Лаврентьев**. – Оставляют его, потому что оно считается памятником архитектуры, хотя я лично его таким не считаю. По нынешним меркам называть его аэропортом смешно».*

163. Ермоленко, О. Пятеро из ломбарда на ХТЗ / Оксана Ермоленко // Сегодня : [харьк. вып]. – 2008. – 18 окт. – С. 8 : фот.

У Харкові розробляється проект реконструкції скверу на ХТЗ, куди буде перенесено монумент на честь встановлення радянської влади на Україні. Автор пам’ятника М. Ф. Овсянкін виступає проти такого рішення. *«Его поддерживает и архитектор **Игорь Лаврентьев**. “Этот памятник убрать нельзя, не сломав. Я думаю, он просто кому-то мешает, ведь это центр города, и на месте памятника кто-то вскоре построит, например, казино”».*

164. Тесленко, Ю. Ильич без ремонта продержится еще зиму / Юлия Тесленко // Сегодня : [харьк. вып]. – 2008. – 23 нояб. – С. 8 : фот.

За 45 років існування харківський пам’ятник В. І. Леніну жодного разу не зазнав капітального ремонту. *«Я был участником комиссии перед празднованием 350-летия города, –*

*рассказал “Сегодня” архитектор **Игорь Лаврентьев**. – Раньше за памятником следили, хотя бы конопатили швы. Последние 15 лет не делали ничего. Памятник из бронзы, постамент бетонный и облицованный, а вот платформа в форме ступеней разошлась и перекосилась, где-то раскололась. Мы рекомендовали отремонтировать ступеньки – их надо снять, а основу подбетонировать, ведь грунт размывается».*

165. Якушко, О. Гуляем по неизвестному Харькову / подгот. Оксана Якушко // Комсомол. правда в Украине : харьк. вып. – 2009. – 13 янв. – С. 15 : фот.

У місті збереглося близько півтора десятка будинків, зведених на початку XX ст. у стилі українського модерну, зокрема це будівлі Харківської державної академії дизайну та мистецтв (вул. Червонопрапорна, 8), Харківського міського бюро технічної інвентаризації (пл. Рози Люксембург, нині – Павловська, 4), Інституту рослинництва ім. В. Я. Юрь'єва НААН України (просп. Московський, 142), деякі житлові будинки. **І. М. Лаврентьєв** характеризує цей архітектурний стиль та його харківські зразки. *«В отличие от помпезного московского и строгого петербургского, украинский модерн отталкивался от простоты деревянных строений, объясняет специалист. При этом львовский украинский модерн ни за что не спутаешь с киевским – он очень “немецкий”, заметно влияние австрийской архитектуры, отмечает Лаврентьев. Больше всего украинских черт – в полтавском модерне, это была самая колоритная из всех архитектурных школ. А киевский и харьковский стили похожи, как братья».*

166. Якушко, О. Гуляем по неизвестному Харькову / подгот. Оксана Якушко // Комсомол. правда в Украине : харьк. вып. – 2009. – 20 янв. – С. 10 : фот.

Прибуткові будинки міста, збудовані на межі XIX і XX ст., втілюють уявлення своїх володарів про витонченість і розкіш. До найцікавіших належать будинки П. Селіванова (вул. Пушкінська, 19), П. Карпова (вул. Чернишевська, 26), товариства гумових виробів «Трикутник» (вул. Полтавський Шлях, 35) та страхового товариства «Саламандра» (вул. Сумська, 17). Про останній, зведений за проектом петербурзького архітектора М. Верьовкіна, розповідає **І. М. Лаврентьєв**. *«Однако то, что Веревкин использовал чертежи студентов Редькина и Бердникова, – факт малоизвестный. Работа ребят не случайно заинтересовала именитого зодчего – они получили первую премию, а такое признание было большой редкостью, рассказал “Комсомолке” архитектор Игорь Лаврентьев».*

167. Ермоленко, О. Харьков спасут зоны и пеший центр / Оксана Ермоленко // Сегодня : [харьк. вып]. – 2010. – 5 июля. – С. 9 : фот.

У Харкові розпочинається період капітального ремонту. *«Спасти город смогут новые дороги, а самое главное – парковки в центре города. “30 % наших улиц заняты пустыми автомобилями. Пушкинская, Сумская – забиты. Нужно ездить общественным транспортом, в центре города сделать хоть одну многоэтажную парковку, у нас много захламленных дворов. Там разве нельзя поставить парковку? В Нью-Йорке – можно, в Чикаго – можно, а в Харькове – нельзя?”, – возмущается архитектор **Игорь Лаврентьев**. Еще один выход из положения – сделать центр доступным только для специальных автомобилей и пассажирского транспорта. По словам Игоря Лаврентьева, нужно сделать так, чтобы владельцы автомобилей оставляли свой транспорт на въезде в центр города».*

168. Полишко, Л. Котлован в центре Харькова заморозили / Лина Полишко // Сегодня : [харьк. вып]. – 2010. – 31 июля. – С. 7 : фот.

Законсервовано спірне будівництво багатофункціонального центру «Європа» на вул. Пушкінській, 2. *«“Помню, когда проект согласовывали на градостроительном совете, все архитекторы были против строительства паркинга на 2400 машин, ведь на узких улочках трудно было бы устроить развязку, да и строительство было уж очень затратным для того времени. Но застройщик Александр Дукер убедил всех, что сможет возвести и верто-*

*летную площадку, и огромные торгово-офисные центры. Ему доверились и продали участок на склоне, а теперь мы видим лишь огромную яму", – говорит зодчий **Игорь Лаврентьев**».*

169. Гончарова, Н. Как харьковчане город счастья строили / Наталья Гончарова // Газета по-харьковски. – 2010. – 5 авг. – С. 18–19 : фот.

Унікальний житловий комплекс «Новий Харків» був збудований на початку 1930-х років для робітників тракторного заводу і послужив прикладом для проектувальників інших міст. Коментує проект **І. М. Лаврентьєв**: *«В этом "городе счастья" было решено воплотить в жизнь идею всеобщего братства и равенства – такой себе социалистический рай в отдельно взятом поселке. Эти идеи пришли с Запада, во многом как реакция на империалистическую войну. Заключили Версальский мир, и тогда были очень популярны идеи равенства: все люди – братья, они должны жить вместе. Как у Сен-Симона: я найду необитаемый остров в океане, построю там город-солнце, где все люди будут братьями друг другу».*

170. Гончарова, Н. Где в Харькове жить хорошо? / Наталья Гончарова // Газета по-харьковски. – 2011. – 27 янв. – С. 4–5 : ил.

«Газета…» порівнює інфрастуктуру дев'яти районів міста. Розповідає **І. М. Лаврентьєв**: *«При делении Харькова на районы географический принцип практически никогда не учитывался. Например, с точки зрения географии следовало бы всю Нагорную часть: от Клочковских склонов до Харьковских склонов (ул. Шевченко и прилегающие к ней территории) отнести к одному району, но она разделена между разными».*

171. Ермоленко, О. Единение вместо независимости / Оксана Ермоленко // Сегодня : [харьк. вып]. – 2011. – 11 февр. – С. 8 : фот.

У Харкові планується реконструкція пл. Рози Люксембург (нині Павловська), в т. ч. перепланування схеми руху на ділянці Пролетарська площа – площа Конституції. *«По словам архитектора **Игоря Лаврентьева**, разгрузить участок можно двумя способами. "Трамвай может пойти или по берегу реки Лопань, или через Гольдберговскую церковь (ул. Первой Конной Армии)", – говорит Лаврентьев. Если рассматривать первый вариант, то получается, что трамваи могут идти над рекой по Пролетарской площади до самого моста, который выходит к цирку через реку Харьков и дальше по ул. Грековской. По второму варианту, трамваи, которые сейчас идут по пл. Конституции и сворачивают возле мэрии, пойдут по маршруту трамвая № 3 – через ул. Университетскую, ул. Кооперативную и прямиком на Московский пр-т».*

172. Тесленко, Ю. Ленина признали политической рекламой / Юлия Тесленко // Газета по-харьковски. – 2011. – 17 февр. – С. 4–5 : ил.

У промо-ролику «Увімкни Україну» на кадрах, присвячених харківській площі Свободи, відсутній пам'ятник В. І. Леніну. Питання про його демонтаж поки що не порушувалося, а монументи на честь встановлення радянської влади в Україні та 10-річчя Незалежності можливо демонтують. Коментує **І. М. Лаврентьєв**: *«"Пятерых из ломбарда" можно только разрушить. Этот монумент не является фигурной композицией. Его нельзя разобрать и перенести. Носят по Харькову великого Каразина, уже в четвертом месте он стоит. Но это позволяет сделать сам памятник, потому что цельная фигура отделяется от постамента. Фигуры же рабочих вырезаны в гранитных блоках, которые соединены свинцом. Если эти блоки расковырять, фигуры, лица будут изуродованы».*

173. Полишко, Л. Вместо «пятерых из ломбарда» – свой Биг-Бен / Лина Полишко // Сегодня : [харьк. вып]. – 2011. – 14 марта. – С. 8.

Молоді архітектори Харкова розробили проекти реконструкції центральних площ Харкова – Конституції, Повстання та Рози Люксембург (нині Павловська) – що передбачають зокрема створення підземних торговельних центрів. *«"На площади Розы Люксембург построить подземный универмаг не получится, дело в том, что раньше здесь было болото, которое окружало всю харьковскую крепость, поэтому грунтовые воды находятся высоко, и после строительства помещения попросту затопит. Здесь лучше всего обустроить транспортную развязку и подземные переходы через дорогу", – считает архитектор **Игорь***

Лаврентьев*. На пл. Конституции другая сложность: опустить город под землю можно лишь на один этаж, поскольку в этом месте пересекаются две линии метро. "Если здесь все-таки появится торговый центр, было бы неплохо на месте нынешнего памятника установить стеклянную пирамиду по примеру парижского Лувра, она может стать лучшим архитектурным решением для этого места", – говорит зодчий».*

174. Полишко, Л. Революцию – на ХТЗ, танки и баб подвинут / Лина Полишко **//** Сегодня : [харьк. вып]. – 2011. – 4 мая. – С. 8 : фот.

На засіданні містобудівної ради Харкова схвалено проект реконструкції площі Конституції, зокрема демонтаж пам'ятника на честь проголошення радянської влади на Україні, ремонт будівлі історичного музею, перенесення на нове місце військової техніки. *«"На одной из клумб установят скифских баб, которые сейчас скрыты от посторонних глаз в яме возле музея. Потрескавшиеся плиты на площади планируют заменить на новые гранитные блоки из нешлифованного асфальта, чтобы зимой люди не скользили и не ломали ноги, как сейчас у памятника Шевченко", – говорит* ***Игорь Лаврентьев****».*

175. Дорошенко, Л. Пятилетка для Харькова / Лина Дорошенко // Сегодня : [харьк. вып]. – 2011. – 16 июня. – С. 8 : фот.

Депутати міської ради ухвалили програму розвитку міста на п'ять років. *«Главный архитектор "Харьковпроекта"* ***Игорь Лаврентьев*** *считает, что не в пример СССР-овским пятилеткам, харьковские проекты останутся лишь на бумаге. "В нынешних условиях строить целые микрорайоны – утопия, ведь квартиры в уже сданных новостройках пустуют, поэтому вкладывать деньги в стройку кооперативы не захотят. А за ХАТОБом, куда должны были продолжить ул. Скрыпника, недавно построили высотку, поэтому, если начнут делать пробивку, новая дорога пройдет под окнами у жильцов, кроме того, нужно будет снести двухэтажный дом, а жильцов расселить – могут возникнуть споры и недовольства, которые будут тормозить строительство", – говорит зодчий. По словам архитектора, возвести хотя бы одну многоуровневую развязку смогут лишь за 10 лет, поэтому закладываться в сроки не стоит».*

176. Ермоленко, О. «Холодильник» без советских знамен / Оксана Ермоленко // Сегодня : [харьк. вып]. – 2011. – 26 июля. – С. 8 : фот.

Харківські комуністи протестують проти демонтажу монумента на честь проголошення радянської влади на Україні. *«"Не на тот памятник обращают внимание, нужно говорить о здании Госпрома, который создавали как Дом правительства. Этот незыблемый памятник Харькова сохранился даже в войну. Лучше бы добились, чтобы его включили в список памятников архитектуры ЮНЕСКО", – говорит архитектор* ***Игорь Лаврентьев****.*

177. Якушко, О. Нереализованные проекты Харькова: эстакада на Клочковской, башни-близнецы на Московском проспекте и ракушка перед ЦУМом / Оксана Якушко // Комсомол. правда в Украине : харьк. вып. – 2012. – 15 авг. – С. 16 : фот.

Архітектори коментують деякі містобудівні плани, що залишилися на папері. *«Эстакада спускалась бы от улицы Скрыпника на Клочковскую. А там, параллельно последней магистрали, разветвлялась бы в двух направлениях: в сторону Алексеевки (и опускалась бы перед каскадом) и к станции метро "Исторический музей". Протяженность эстакады – 2,5 км, высота на перепаде Рымарская – Клочковская – Бурсацкий спуск – 14 м. Архитекторы видели и минусы проекта.*

– Высота 14 метров для спуска машин с эстакады – это очень, очень опасно для водителей, – вспоминает зодчий ***Игорь Лаврентьев****.*

В итоге кризис разрешил споры. Но когда-то надземную дорогу на Клочковской все-таки построят, без нее там будет просто катастрофа, размышляет Игорь Николаевич».

178. Спасская, Н. Если в доме треснула стена / Нина Спасская // Время. – 2012. – 2 нояб.

Багатоквартирні будинки харків'ян страждають від несанкціонованих перепланувань. *«Меня, наконец, услышали, когда я обратилась к ведущим специалистам "Харьковпроекта", – рассказывает Галина Куцына. – Архитектор с большим опытом работы, **Игорь Лаврентьев**, поднял документацию из архива, чтобы выяснить, действительно ли пострадала несущая стена. Да, к сожалению, это так. Игорь Николаевич мне сказал, если обследовать по вертикали всю стену, то подъезд может быть признан аварийным».*

179. Посохов, П. На центральном рынке – новая автостанция / Павел Посохов // Сегодня : [харьк. вып]. – 2012. – 5 дек. – С. 8 : фот.

Суперечки фахівців викликає зведення нової автостанції в районі Центрального ринку Харкова. *«"С одной стороны – это привычное место для всех пассажиров, ведь рядом расположен рынок, на который приезжает народ из пригорода. К тому же можно было бы поставить станцию вместе с супермаркетом, к примеру, что было бы выгодно. Но, с другой стороны – это же центр города, и автобусы долго едут по городу, чтобы туда попасть. Большие автобусы на узких городских дорогах создают пробки. Очень много лет существует идея построить новую автостанцию на Холодной горе, в конце Полтавского Шляха. В свое время даже проект разрабатывали, но пока что ничего не сдвинулось с места", – рассказал нам главный архитектор института "Харьковпроект" **Игорь Лаврентьев**».*

180. Федосенко, П. Харьков-2031: метро на окраине и автостанции / Павел Федосенко // Сегодня : [харьк. вып]. – 2013. – 27 февр. – С. 8 : ил.

Фахівцями Українського державного науково-дослідного інституту проектування міст «Діпромісто» (Київ) розроблено проект нового генерального плану Харкова, який, зокрема, передбачає реконструкцію водопровідних споруд, відкриття 11 станцій метро в бік Залютина та Рогані, будівництво автовокзалу в районі Залютина та чотирьох нових автостанцій в різних районах міста, створення нових мікрорайонів. *«Вступит ли в силу столь амбициозный проект, решат депутаты горсовета, которым предстоит проголосовать за документ. А вот специалисты такие далекоидущие проекты оценивают скептически. "Присоединили, к примеру, Кулиничи к городу, и что дальше? – говорит архитектор **Игорь Лаврентьев**. – Никто ведь не сможет насильно этот район заселить. Только тогда будут расти города, когда там начнут развиваться промышленные отношения"».*

181. Иванов, М. Транспорт будущего: вагон в прозрачной трубе / Максим Иванов // Сегодня : [харьк. вып]. – 2014. – 7 февр. – С. 8.

Вчені Харківського національного університету будівництва та архітектури працюють над створенням нового виду громадського транспорту під робочою назвою «Інтелектуальний швидкісний пасажирський транспорт–150». *«Несмотря на уверенность ученых в успехе, у идеи есть и скептики. "Каких же размеров должна быть остановка, и как ее нужно оборудовать, чтобы обеспечить безопасную посадку пассажиров в час пик. Еще одной проблемой может стать и высота. На семь метров вверх еще нужно на чем-то подняться, и обеспечить при этом условия для людей с ограниченными возможностями", – говорит главный архитектор института "Харьковпроект" **Игорь Лаврентьев**. Впрочем, архитектор уверен: идея останется лишь на бумаге, ведь из-за отсутствия финансов не удалось реализовать многие смелые планы».*

182. Зиненко, Ю. Госпром получит всемирное признание со второй попытки? / Юрий Зиненко // Комсомол. правда в Украине : харьк. вып. – 2014. – 29 авг. – С. 6.

Харківська облдержадміністрація намагається зареєструвати будівлю Держпрому у Всесвітній організації з питань освіти, науки та культури (ЮНЕСКО). *«Не думаю, что его возьмут в список ЮНЕСКО, потому что его сильно поменяли, – считает архитектор со стажем **Игорь Лаврентьев**. – Госпром никогда не выглядел белым, как сейчас, он был бледно-серым и поблескивал, ибо в растворе была слюда. И окна там были другие, их во время войны даже взрывчатка не взяла, стекла только вылетели».*

183. Иванов, М. Дома для зимовки построят немцы / Максим Иванов // Сегодня : [харьк. вып]. – 2014. – 22 сент. – С. 8.

У Харкові планують звести модульні будинки для переселенців з Донбасу. Архітектори міста висловлюють свої думки щодо розробки проекту і будівництва. *«Если эти модульные дома сделать по немецким прототипам, то люди попросту замерзнут в них, ведь в Германии зимы намного теплее, чем у нас, – говорит архитектор института "Харьковпроект"* ***Игорь Лаврентьев****. – Очень важный момент в подобных постройках – теплосбережение».*

3. Образотворчі матеріали

3.1 Фото І. М. Лаврентьєва

184. [**Группа сотрудников института «Харьковпроект»** – выпускников Харьковского инженерно-строительного института – Харьковского университета строительства и архитектуры : цв. фото] // История ХИСИ–ХГТУСА в лицах. – Харьков, 2005. – С. 193.

Стоїть у другому ряду в центрі **І. М. Лаврентєв**.

185. Юрий Шкодовский. Архитектурная живопись или живописная архитектура / [сост.: Н. Я. Вольпе и др.]. – Харьков : [б. и.], 2007. – 239 с. : ил.

С. 46: на прийомі у голови Харківської облдержадміністрації Є. П. Кушнарьова в День архітектури. Стоїть у третьому ряду третій зліва **І. М. Лаврентьєв**.

С. 59: інститут «Харківпроект». Розгляд проекту центру м. Харкова. Ю. М. Шкодовський, **І. М. Лаврентєв**.

С. 115: Містобудівна рада м. Харкова. Сидить у першому ряду в центрі **І. М. Лаврентєв**.

С. 117: два фото харківської делегації на VII з'їзді архітекторів СРСР (Москва, 1981 р.). На першому – Е. Ю. Черкасов, Ю. М. Шкодовский, **І. М. Лаврентєв**, Л. О. Яновицький, Ю. П. Горовенко, Л. М. Тюльпа, І. М. Седак (голова правління Спілки архітекторів УРСР). Б. Г. Клейн, В. Т. Семенов (голова Харківської організації Спілки архітекторів УССР), Г. Л. Яковенко, П. Г. Чечельницкий, Є. А. Святченко, Д. П. Кальной; на другому – Є. А. Святченко, Ю. П. Горовенко, Ю. М. Шкодовський, Л. О. Яновицький, Е. Ю. Черкасов, Д. П. Кальной, Г. Л. Яковенко, **І. М. Лаврентьєв**, Б. Г. Клейн.

186. Дом архитектора. Харьковская областная организация Национального союза архитекторов Украины : [цв. и черно-белое груп. фото] // Архитекторы Харькова / [Нац. союз архитекторов Украины, Харьк. обл. орг.]. – Харьков, 2008. – С. 31–31.

Під № 110 **І. М. Лаврентьєв**.

Див. також №№ 28, 97, 98, 104, 108, 109

3.2 Ілюстрації І. М. Лаврентьєва

187. Кремена, Л. Майбутнє околиці : [Роганський житл. масив] / Л. Кремена ; мал. І. М. Лаврентьєва // Вечір. Харків. – 1980. – 29 квіт. : іл.

188. Остащенко-Кудрявцева, З. Б. Спадщина Бекетова / З. Остащенко-Кудрявцева ; мал. І. Лаврентьєва // Вечір. Харків. – 1979. – 16 квіт. : мал.

189. Кремена, Л. Східне: сьогодні і завтра / Л. Кремена ; мал. І. Лаврентьєва // Вечір. Харків. – 1981. – 28 січ. : іл.

Див. також №№ 46-48, 61–63, 66, 67, 96, 122.

3.3 Фото проектів і споруд І. М. Лаврентьєва

Див. №№ 97, 122, 123, 130–140

Іменний покажчик

Предметний покажчик

Додатки

Краткий автобиографический очерк

Я, Лаврентьев Игорь Николаевич, родился 2 декабря 1930 года в г. Ростове-на-Дону в семье творческой интеллигенции: отец, Лаврентьев Николай Иванович, родом из Поволжья, и мама, Лаврентьева Ирина Аркадьевна, уроженка г. Сумы, поженились во время учебы в Художественно-промышленном техникуме им. Врубеля в г. Омске. Папа получил специальность архитектора, а мама – художника театра.

В процессе поиска места применения своих творческих устремлений мои родители осели в г. Ростове-на-Дону. Там было тепло, могучий Дон, просторы заливных лугов до Батайска и до Азовского моря «подать рукой»...

Отец поступил на заочный факультет Новочеркасского технологического института, и в 1934 г. его дипломный проект цирка на 2000 зрителей был отмечен как «выдающийся» с публикацией в прессе!

Родители успешно трудились в тресте «Ростоблпроект». Папа работал над проектом Дома Советов в Ростове, а мама выполняла демонстрационные материалы по проектам треста, включая дизайнерские разработки интерьеров.

Работы было много и родители часто «творили» дома. Понятно, что пяти-шестилетний мальчик принимал во всем этом самое деятельное участие и к семи годам знал, как строится перспектива с двумя точками схода и что есть трилинейка...

Все наши выезды к морю в Бердянск, Приморское или в Задонье сопровождались писанием этюдов (папина графика, мамина акварель). Все это сыграло в моем будущем определяющую роль.

В начале августа 1941 г. папа получил повестку и отбыл на формирование в направлении Кубани. Мы остались втроем – я, мама и бабушка, Ольга Федоровна, мать папы, которая жила с нами, ибо папа был младшим из четырех братьев и двух сестер.

Ростов как-то быстро стал прифронтовым городом. Нас, десяти-одиннадцатилетних, обучали гасить зажигательные бомбы, дежурить, проверять светомаскировку. Особенно страшны были немецкие бомбардировщики, которые сбросив бомбы на вокзал, выходили из пикирования над нашим двором.

В октябре была эвакуация в село Маслов Кут Краснодарского края, потом было счастливое воссоединение с отцом в г. Прохладный, где мы с мамой и зимовали.

Отец уже в чине капитана был начальником инженерной службы 62-го запасного стрелкового полка. После страшного лета 1942 г. в потоке отступления мне довелось пройти пешком от пылающих Владикавказа и Грозного по Военно-Грузинской дороге до Баку, а от Красноводска уже эшелоном через пустыню Кара-Кум в город «Тысяча и одной ночи» – Шахрисябз, который в старину был летней резиденцией Эмира Бухары!

Только осенью 1943 г. все, что эвакуировалось, покатилось на запад. В Батайске эшелон стоял почти весь день, и перед нами открывалась панорама Ростова: театр – на месте, собор – на месте, и наша улица – вон она целехонькая... Да только из эшелона не уйдешь, на первом же КПП «возьмут под белы ручки». Так я больше бабушку и не увидел, а она пережила оккупацию и ушла в мир иной только в 1946 г. а мы выгрузились в г. Алчевске – Ворошиловске. Там была «катастрофа» – все разрушено, жить негде, есть нечего. Тут мы расстались. Папу направили на разминирование шахт и заводов Донбасса, а мы с мамой, списавшись со второй моей бабушкой, Евгенией Александровной Корховой, вдовой доктора медицины, профессора Корхова Андрея Петровича, директора I медицинского института Харьковского университета, приехали в Харьков в первых числах марта 1944 года.

Вот с той поры я и стал Харьковчанином. Жили мы в 12-м подъезде Дома специалистов прямо напротив школы № 131, куда я и отправился учиться и которую окончил в 1949 году. Жили мы на седьмом этаже в трехкомнатной квартире, где в каждой комнате проживала семья репрессированных...

Дело в том, что бабушка, по профессии учительница иностранных языков, после кончины А. П. Корхова в 1937 году возглавила богатейшую библиотеку Харьковского медицинского общества и в период немецкой оккупации вместе с двумя своими помощницами на руках перетаскала весь массив библиотеки в некий неприметный подвал, где она и сохранилась до Дня Освобождения. В 1943 году за этот подвиг она была награждена Орденом Трудового Красного Знамени, а в 1945 г. по ложному доносу была арестована и 10 лет провела в тайшетских лагерях на слюдяном производстве. В 1955 г. ее реабилитировали, но орден не вернули.

О своих школьных годах я могу написать целую книгу, ибо это было легендарное время и легендарные люди, и мне здорово повезло, что в моей жизни были такие учителя, как блестящий лингвист и знаток русской литературы Надежда Афанасьевна Грановская и маленькая, «уютная» и остроумная, «истинная француженка» Софья Федоровна Гончарова. До конца учебы в 1949 году два самых длинных и очкастых ученика, я имею в виду себя и светлой памяти Юру Старостенко, сидели на самой дальней «камчатке», чтобы не загораживать собой доску.

Летом 1949 г. я и мой товарищ по классу Игорь Александрович Алферов, а в быту просто Гарик, поступили на 1-й курс архитектурного факультета Харьковского инженерно-строительного института. Об этих шести незабываемых и увлекательных годах можно написать еще одну книгу.

Все наши консультанты-архитекторы были известными мастерами-практиками, они учили и одновременно работали: проектировали и строили Харьков! В. И. Пушкарев, Е. А. Лымарь, З. Д. Юдкевич, А. А. Тиц, А. Ю. Лейбфрейд, М. Л. Мовшович, В. П. Шевченко и др.

Особенно интересными были ежегодные практики, обмеры и реконструкция собора Покровского монастыря, лепные работы на восстановлении здания бывшего Земельного банка на пл. Конституции в Харькове, выполнение монолитного перекрытия третьего этажа в башне

будущего ХИРЭ и последняя – полтора месяца в Санкт-Петербурге с его окрестностями!

А в 1955 г. я получил диплом «с отличием» и 22 августа явился по месту службы в Харьковский филиал института «Гипроград» (с 1964 г. ГПИ «Харьковпроект»).

Мой творческий путь начался в очень сложное время. Я еще успел захватить «сумерки сталинского ампира», а потом погрузился в «омут» типового тридцатилетия. Тем не менее, работать было интересно, ибо все, что выпускалось, шло на стройку, и сразу было видно как «удалось» и что «не дотянули»...

Институт был большой, человек 700, и выполнял проекты гражданской сферы комплексно: от генеральных планов городов, сел и т. д. до коттеджей, киосков и детских площадок. В зону деятельности входил не только г. Харьков, но и вся Левобережная Украина.

До 1973 г. я прошел все ступени должностей архитектора и был назначен главным специалистом-архитектором технического отдела, а с 2002 г. – главный архитектор Института «Харьковпроект».

В институте было много молодежи, и мы создали МТС (Миниатюрный театр сатиры). Сами писали, сами играли и на всех вечерах пожинали хохот и душевный подъем! Были в институте и хорошие команды по волейболу. А 1957 г. режиссер МТС и капитан сборной Валентина Петровна Беспалова поженились, и у них 16 апреля 1961 г. родился сын Дмитрий Игоревич, который «опоздал» на четыре дня к началу космической эры.

В 1966 году я вступил в Союз архитекторов СССР. В 1970–1990 гг. участвовал в работе V–IX съездов СА Украины, а в 1981 г. и в 1987 г. был в составе украинской делегации на Всесоюзных съездах Союза архитекторов СССР в Москве.

В 60-е, 70-е и 80-е годы Союз архитекторов проводил активную общественную работу: съезды, семинары, экскурсии, конкурсы... работали четыре великолепных Дома отдыха архитекторов в Гагре, Дзинтари, в окрестностях Ленинграда и в Суханово под Москвой.

По инициативе Харьковского правления Союза архитекторов работал целый ряд творческих секций. Мне выпала честь руководить секцией истории и теории архитектуры. Целый ряд биографических лекций и выставок провел А. Ю. Лейбфрейд, а по вопросам теории и практики мы провели ряд невероятно многолюдных, азартных и шумных дискуссий на вечно живые темы: «Китч в архитектуре», «В чем красота города Харькова, «Что дало и что отняло типовое тридцатилетие» и ряд других...

Меня всегда увлекала история вообще и архитектура в частности. Очень быстро я оказался в рядах общества «Знание», от имени которого на предприятиях и в организациях города я прочел более сотни лекций. Интереснее всего это проходило в школе гидов, куда меня увлек светлой памяти Игорь Александрович Орленко. А в 1979 году я попал в сферу притяжения Людмилы Ивановны Тарасовой, и в газетах «Вечірній Харків», а в

последствии в газете «Слобода» появлялись мои многочисленные публикации. А в девяностых годах дело дошло и до участия в ряде книжных изданий.

В 1984 г. Ю. Старостенко, завелующий кафедрой «Интерьер и оборудование» художественно-промышленного института пригласил меня возглавить Государственную экзаменационную комиссию, и я девять лет подряд выполнял эту очень интересную, ответственную и дипломатическую обязанность. Почти одновременно последовало приглашение В. Л. Антонова (кафедра проблем архитектуры городской среды ХИИКСа, ныне Харьковский національній університет городского хазяйства им. А. Н. Бекетова), а потом В. С. Васильева из ХИСИ (Национальный университет строительства и архитектуры). Не отстал и нынешний колледж (бывший техникум), который вот уже три года, как возобновил наши контакты.

Для меня огромное значение в расширении кругозора и повышении профессионального уровня сыграло соцсоревнование, проводившееся между ведущими проектными институтами СССР: «Харьковпроектом», «Киевпроектом», «Минскпроектом», «ЛенНИИпроектом» и «Моспроектом». В течение двадцати лет, с 1964 по 1984 годы, делегации институтов в составе руководства, профсоюзов, спортсменов, самодеятельности, лучших производственников собирались поочередно в каждом городе и помимо подведения итогов, обменивались опытом, демонстрировали новостройки и проекты, обсуждали их... Мне посчастливилось восемь раз побывать в гостях и четыре раза организовывать прием в Харькове!

Ближе к распаду СССР ушли в мир иной мои близкие: в 1986 г. – папа, в 1991 – мама, в 1993 – супруга. Я стал вдовцом. Сын с семьей живут отдельно. Я продолжаю работать: немного проектирую, заказов ведь почти нет, от мощного института осталось человек 80. Уже и Градостроительный совет города собирается раз в полгода.

У меня много хороших знакомых, и у меня есть близкая подруга, без которой жизни не бывает! Будем жить!

21.07.2014 г.

Да! чуть не забыл!

Любят спрашивать: «А где вы были за границей?» Отвечаю: «В Варшаве, Берлине, Лейпциге, Веймаре, Оберхофе, Зоннеберге, Хельсинки, Лахти, Тампере, Хямеэнлинна».

Ну вот! Теперь, вкратце все!

P. S. Я не перечисляю все города и «веси» бывшего Советского Союза, чтобы не утомлять излишней инфрмацией.

Основні проектні роботи І. М. Лаврентьєва[1]

№ п/п	Назва об'єкта	Ступінь участі	Роки проектування	Роки будівництва	Примітки
1	2	3	4	5	6
		Містобудівні роботи			
1	Проект детального планування центральної частини м. Кременчука	Автор у складі авторського колективу	1963		
2	Генеральний план м. Харкова (1986 р.)	Автор у складі авторського колективу	1984–1986		
3	Концепція розвитку м. Харкова на період до 2015 р.	Автор у складі авторського колективу	1995		
4	Ескізний проект архітектурної композиції м. Харкова	Автор у складі авторського колективу	1981		Конкурс на замовлення ХОСАУ[2] і Держбуду УРСР (1 премія)
5	Архітектурно-планувальне та об'ємно-просторове рішення вул. Клочківської від пл. Пролетарської до Окружної дороги в м. Харкові	Автор у складі авторського колективу	1983		Конкурс на замовлення Міськради і ХОСАУ (1 премія)
6	Проект планування і благоустрою площі перед інженерним корпусом заводу ім. Малишева в м. Харкові	ГАП[3], автор	1970		Конкурс на замовлення інституту «Харківпроект» (1 премія)
7	Детальний план території в межах вулиць Сумської, Весніна, Новгородської, Клочківської, О. Яроша та Дерев'янка в м. Харкові	Автор у складі авторського колективу	2007		
8	Детальний план території і проект житлового комплексу «Парковий» по просп. Московському від вул. Плиточної в м. Харкові	Автор у складі авторського колективу	2005–2006	Забудова з 2007	
9	Планування і забудова мікрорайону по вул. Сімнадцятого Партз'їзду в м. Харкові	Автор	1966	Забудова з 1967	

[1] Список складений І. М. Лаврентьєвим
[2] Харківська організація Спілки архітекторів України
[3] Головний архітектор проектів

1	2	3	4	5	6
10	Планування і забудова мікрорайону по вул. Клочківській № 311 (Соснова Гірка) в м. Харкові	ГАП, автор у складі авторського колективу	1969–1976	Забудова з 1975	
11	Планування і забудова мікрорайону № 533 (Салтівський житловий масив) в м. Харкові	Автор у складі авторського колективу	1970–1971	Забудова з 1972	
12	Планування і забудова кварталу по вул. Саперній в м. Харкові	Автор у складі авторського колективу	1982	Забудова з 1984	
13	Планування і забудова мікрорайону № 351 по вул. Клочківській в м. Харкові	Автор у складі авторського колективу	1975	Забудова з 1972	Окремі будівлі та групи будівель
14	Планування і забудова мікрорайону № 421 по вул. Клочківській в м. Харкові	Автор у складі авторського колективу	1982	Забудова з 1985	
15	Планування і забудова мікрорайону № 761 (Роганський житловий масив) у м. Харкові	ГАП, керівник авторського колективу	1982	Забудова з 1985	Премія Держбуду УРСР за відмінну якість архітектурно-планувальних рішень
16	Планування і забудова мікрорайону № 759 (житловий масив «Південні П’ятихатки») м. Харкові	Автор у складі авторського колективу	1984–1985	Забудова з 1986	
17	Проект житлового комплексу з об’єктами торговельно-соціального призначення та паркінгом по вул. Котлова, 76 у м. Харкові	Автор у складі авторського колективу	2006	Забудова з 2007	
Проекти житлових будинків і громадських споруд					
18	Типові проекти будинків для громадян похилого віку на 200 місць і для дітей-інвалідів на 200 місць	Співавтор	1956–1957		
19	Палац культури Кременчуцької ГЕС. Інтер’єри	Співавтор	1957	1956–1958	
20	Типові проекти п’ятиповерхових житлових будинків серії 1-437 мк	Автор у складі авторського колективу	1958		
21	Відновлення та реконструкція ресторану «Центральний» на пл. Р.Люксебург (нині Павловська) в м. Харкові. Інтер’єри	Автор	1959	1959–1960	

1	2	3	4	5	6
22	Реконструкція «Кінного» колгоспного ринку м. Харкова і проект критого ринку на 800–1000 торговельних місць на пл. Повстання	ГАП, автор	1964–1965	1966–1968	
23	Реконструкція Центрального комунального ринку м. Харкова і проект критого ринку на 1380 торговельних місць	ГАП, автор	1967		
24	Комплекс двох 9-поверхових житлових будинків на 300 квартир з вбудованими приміщеннями (гастроном, пошта, аптека, ательє,) по вул. Клочківській, 186 (Соснова Гірка) в м. Харкові	ГАП, автор у складі авторського колективу	1966–1968	1968–1970	
25	Житловий будинок «Еталон» на 144 квартири по вул. Новгородській, № 6 в м. Харкові (освоєння серії № 87 з переплануванням і новими матеріалами зовнішнього оздоблення)	ГАП, автор	1969	1970–1974	
26	Міжгалузевий територіальний центр науково-технічної інформації та пропаганди для будівництва в містах України	ГАП, автор	1968–1969	1969–1972	Збудований в м. Запоріжжі
27	Центр науково-технічної інформації та пропаганди на просп. Гагаріна, № 4 в м. Харкові	ГАП, автор	1968–1969	1970–1975	
28	Інформаційно-обчислювальний центр Оргтехбуду на вул. О. Яроша в м. Харкові	ГАП, автор	1971–1972	1972–1975	
29	Дзержинський райвиконком м. Харкова по просп. Леніна, 17А	ГАП, автор	1972	1973-1975	
30	Центр обслуговування засобів єдиної мережі ЕОМ по вул. Котлова в м. Харкові	Автор у складі авторського колективу	1976-1977	1978-1981	Диплом на огляді-конкурсі кращих проектів 1977 р. в Україні
31	Універмаг «Московський» на 110 торговельних місць у мікрорайоні № 533 по просп. Тракторобудівників у м. Харкові	ГАП, автор	1972	1973-1975	
32	Міський поштамт з АТС на 20 000 абонентів по вул. Кірова, № 6 у м. Харкові	ГАП, автор	1973-1976	1977-1984	

1	2	3	4	5	6
33	Житловий будинок на 208 квартир коридорно-секційної структури з квартирами у двох рівнях з вбудовано-прибудованими підприємствами торгівельно-побутового призначення по пров. Банному в м. Харкові	Автор у складі авторського колективу	1984		Розробка за планом нової техніки Держбуду УРСР; 3 премія на конкурсі кращих проектів 1984 р. в Україні
34	Шумозахисні житлові будинки по просп. Московському в мікрорайоні № 761 в м. Харкові	Автор у складі авторського колективу	1987-1989	1989-1991	
35	Пансіонат на 640 місць (для дорослих з дітьми) в поселенні Атарбекове Лазарівського району Великого Сочі	Автор у складі авторського колективу	1989		
36	Житловий будинок на 195 квартир для самотніх громадян похилого віку з блоком обслуговування по вул. Данилевського, № 26 в м. Харкові	Керівник авторського колективу	1989-1991		
37	Реконструкція з надбудовою 5-поверхового житлового будинку по просп. Леніна, № 68 в м. Харкові	Автор	1996		Відкритий конкурс ідей Держбуду УРСР по проблемі забудови 1950-х рр.
38	Реконструкція з надбудовою і прибудовою 5-поверхового житлового будинку по просп. Леніна, № 76 в м. Харкові	Автор	2000		На виконання міської програми реконструкції забудови перших масових серій
39	Церква Первоверховних Апостолів Петра і Павла по вул. Пушкінській, № 108 у м. Харкові	Автор	2000-2003	2003-2006	
40	12-поверховий житловий будинок з вбудованими приміщеннями торговельно-побутового призначення по просп. Гагаріна, № 37Б в м. Харкові	Автор у складі авторського колективу	2003	2003-2005	
41	Соціально-торговельний та бізнес-центр з квартирами по просп. Московському, № 97 в м. Харкові	Автор у складі авторського колективу	2005-2006	З 2007	
42	Відновлення колонади Головного входу ЦПКіВ ім. Горького в м. Харкові	Автор у складі авторського колективу	2006	2006	
43	Церква Общини святої Ольги по просп. Московському, № 195А в м. Харкові	Автор у складі авторського колективу	2012-2014	2013-2015	

Фотографії

Олівець у лівій руці – отже, малює!
На уроці в 10-му класі. Зима 1949 р. Харків

Захист дипломних робіт випускників Харківського інституту інженерів комунального будівництва (нині Харківський національний університет міського господарства ім. О. М. Бекетова).
Інститут «Харківпроект». 17 липня 1981 р.

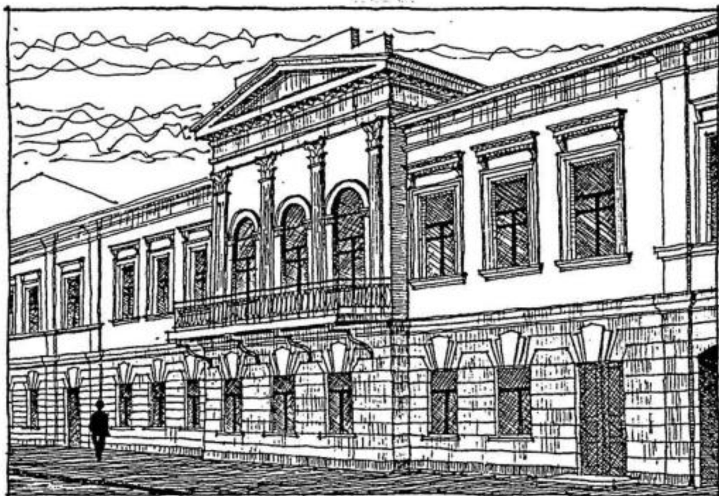

На етюдах. Рідкісне задоволення!
1981 р.

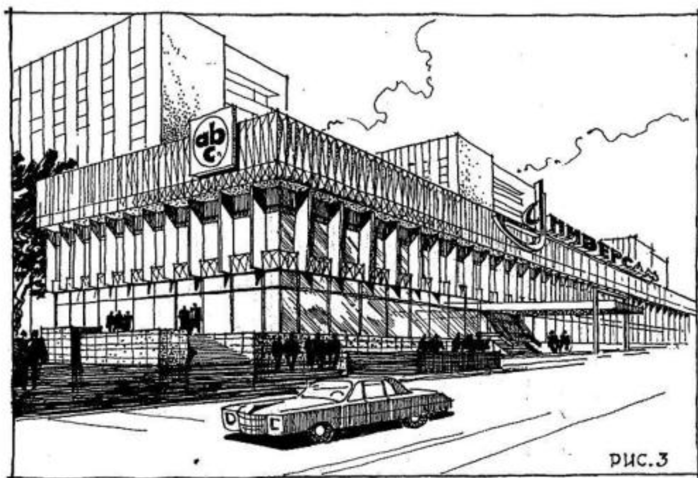

Зустріч представників інститутів «Моспроект», «ЛенНДІпроект», «Мінськпроект», «Київпроект» і «Харківпроект» у Харкові.
І. М. Лаврентьєв проводить екскурсію по Меморіалу в Лісопарку. 26 травня 1983 р.

Графічні роботи І. М. Лаврентьєва

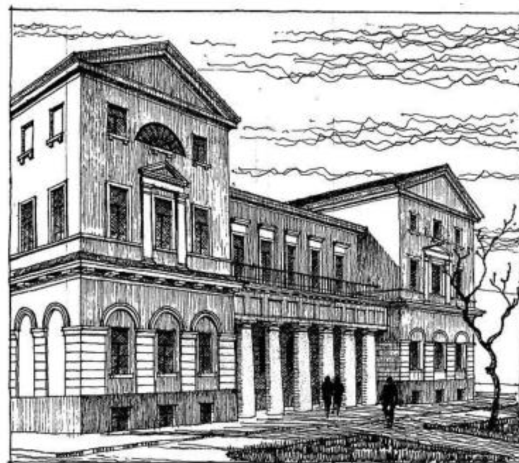

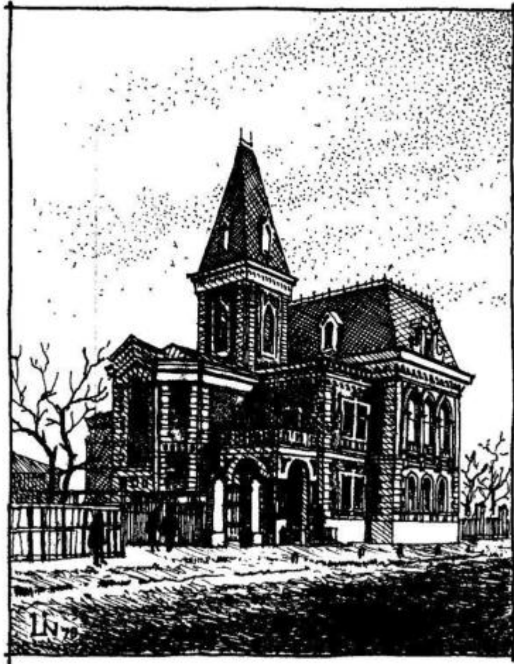
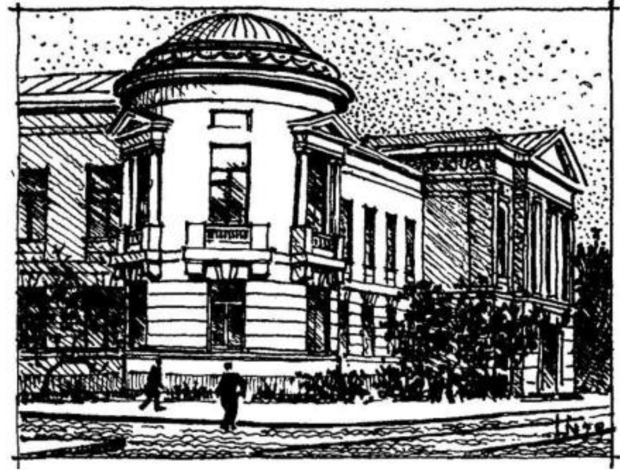
Житлові будинки старого Харкова:
вул. Карла Маркса, 26 та вул. Пушкінська, 4.
Малюнки до статті «Твори майстрів минулого»
(газета «Вечірній Харків», 1980, 4 серпня)

Універсам по вул. Плехановській, 135.
Малюнок до статті
«Новий обрис Плехановської»
(газета «Вечірній Харків»,
1979, 20 лютого)

Архієрейський будинок
(загальний вигляд)
Малюнок до статті
«Охороняється державою»
(Вечірній Харків,
1980, 17 березня)

Колишній особняк по вул. Ольмінського, 11
та колишній притулок для дворянських сиріт по вул. Пушкінській, 84.
Малюнки до статті З. Остащенко-Кудрявцевої «Спадщина Бекетова»
(газета «Вечірній Харків», 1979, 16 квітня)

Харків. Знесення будинку по вул. Маршала Бажанова (навпроти вул. Демченка).
5 вересня 1987 р.

Інформаційне видання

Ігор Миколайович Лаврентьєв – архітектор, краєзнавець
(до 85-річчя від дня народження)

Біобібліографічний покажчик
(укр., рос. мовами)

Укладач: ***Дмитрієва*** *Олена Миколаївна*

Наукові редактори:
Соловйова *Ольга Семенівна*
Красиков *Михайло Михайлович*
Тріпутіна *Наталія Петрівна*

Редактор: *Є. О. Пахарук*
Відповідальний за випуск: *В. Д. Ракитянська*,
заслужений працівник культури України

Комп'ютерний набір: *О. М. Дмитрієва*

Підписано до друку
Формат . Папір . Гарнітура Times New Roman.
Друк . Ум. друк. арк. . Обл.-вид. арк.
Наклад прим.

Видавець і виготовлювач:
Харківський національний університет міського господарства
імені О. М. Бекетова,
вул. Революції, 12, Харків, 61002
Електронна адреса: rectorat@kname.edu.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи:
ДК № 4705 від 28.03.2014